

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1927.

Första kammaren.

Nr 40.

Torsdagen den 2 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Sedan kammaren inbjudits att genom tre representanter deltaga i den fest, varmed universitetet i Uppsala den 15 och 16 september innevarande år komme att högtidlighålla 450-årsminnet av sitt instiftande, samt kammaren beslutit antaga inbjudningen, företog kammaren nu val av dessa deputerade; och befunnos efter valförrättningens slut därtill hava blivit utsedda:

greve Hamilton	med 47 röster
herr Kvarnzelius	» 47 »
» Olsson, Olof,	» 47 »

Anställdes val av tre suppleanter för de deputerade, som av kammaren utsetts att företräda densamma vid den fest, varmed universitetet i Uppsala den 15 och 16 september innevarande år komme att högtidlighålla 450-årsminnet av sitt instiftande; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till suppleanter utsedda:

herr von Geijer	med 34 röster
» Schlyter	» 34 »
» Tjällgren	» 34 »

sedan ordningen dem emellan blivit genom lottning bestämd.

Herr talmannen föreslog, att kammaren skulle besluta att vid morgondagens sammanträde företaga val av dels tre deputerade att företräda kammaren vid den högtidlighet, varmed kungl. tekniska högskolan komme att den 19 september innevarande år högtidlighålla sin 100-åriga tillvaro, dels ock tre suppleanter för dessa deputerade.

Detta förslag antogs.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första särskilda utskottets memorial nr 7—13.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till överenskommelse med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag, Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, Aktiebolaget Gellivare Malmfält och Norrbottens Järnverks Aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang. statens
avtal med
malmbolagen.*

I en till riksdagen avlåten, den 22 mars 1927 dagtecknad proposition, nr 241, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl.

Första kammarens protokoll 1927. Nr 40.

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.

(Forts.)

Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag, Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, Aktiebolaget Gellivare Malmfält och Norrbottens Järnverks Aktiebolag träffa överenskommelse i enlighet med ett vid propositionen fogat förslag.

I anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning hade inom riksdagen väckts och till statsutskottet remitterats följande motioner, nämligen inom första kammaren nr 344 av herr S. Stendahl, nr 345 av herr C. Lindhagen och nr 347 av herr C. I. Asplund samt inom andra kammaren nr 466 och 467 av herr J. P. Dahln m. fl., nr 468 och 475 av herr E. Hage och nr 476 av herr L. J. Carlsson-Frosterud m. fl.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

a) att riksdagen måtte på det sätt bifalla Kungl. Maj:ts förslag, att Kungl. Maj:t bemyndigades att å statens vägnar med Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, Aktiebolaget Gellivare Malmfält och Norrbottens Järnverks Aktiebolag träffa överenskommelse i enlighet med det vid propositionen fogade förslaget till avtal mellan svenska staten, å ena, samt ifrågavarande bolag, å andra sidan, med de förändringar och förtydliganden, som av utskottet i utlåtandet förordats,

b) att de av herrar Stendahl, Lindhagen, Asplund, Dahln m. fl., Hage och Carlsson-Frosterud m. fl. i ämnet väckta motionerna (I: 344, 345 och 347 samt II: 466, 467, 468, 475 och 476), i den mån de ej kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under a), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Lindblad*, *Nilsson* i Malmö, *Wallis*, *Johansson* i Hälsingborg, *Jansson* i Falun, *Carlsson-Frosterud*, *Törnkvist* i Karlskrona, *Kristensson* i Göteborg, *Eriksson* i Stockholm och *Jonsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

a) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas;

b) att de av herrar Stendahl, Lindhagen, Asplund, Dahln m. fl., Hage och Carlsson-Frosterud m. fl. i ämnet väckta motionerna (I: 344, 345 och 347 samt II: 466, 467, 468, 475 och 476) måtte anses besvarade med vad utskottet sålunda anfört och hemställt;

2) av herr *Asplund*, som, med instämmande i den av herr *Lindblad* m. fl. avgivna reservationen, för egen del gjort vissa uttalanden i ämnet;

3) av herr *Olsson* i Kullenbergstorp, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr *Lindblad*: Herr greve och talman! Det är att beklaga, att denna viktiga fråga i riksdagens sista timme kommer till behandling inför kammaren. Det är så mycket mer att beklaga som även den tid, som förut stått till förfogande för behandling av detta ärende, varit ytterligt knapp. De hörda myndigheterna, statskontoret, kommerskollegium och järnvägsstyrelsen, ha haft ringa tid på sig för att kunna penetrera ärendet. De ha därför nödgats endast avgiva korta yttranden med hänvisning till några punkter, som de skulle vilja ha förändrade, utom vad järnvägsstyrelsen beträffar, vilken yrkat bestämt avslag med hänsyn till den ställning, som järnvägsstyrelsen intager i det föreliggande regeringsförslaget och även i utskottsbetänkandet.

När frågan först togs upp på statsutskottets fjärde avdelning, framställdes det en begäran om att få se de kalkyler och beräkningar, som legat till grund för den kungl. propositionen. Det svarades då, att sådana handlingar icke funnos hos finansministern, men att sådana skulle komma att anskaffas. När sedan de statens representanter, som närmast svara för sifferuppgifterna, blevo kallade inför statsutskottet, medförde de en hel del sådana kalkyler, sammanförda efter det statsutskottet gjort sin framställning om dessa kalkyler. Frågan behandlades sedan inom avdelningen vid flera sammanträden, och de representanter, som närmast sálunda hade med saken att göra, statens representanter således, voro närvarande och lämnade de upplysningar, som de överhuvud taget hade att lämna. För sifferuppgifterna svarade ett par av dem vid de tillfällena, då förhandlingarna pågingo. Emellertid kunde man av dessa kalkyler, som rörde sig med en oändlig mängd av ovisshetsmoment, icke få fram någon klar bild av vad staten skulle vinna på ett avtal sådant som det Kungl. Maj:t hade förebragt. Endast sådana siffror, som lågo närmare intill nutiden, kunde giva någon vägledning men icke heller dessa siffror kunde av oss betraktas vara av sådan art, att riksdagen med ledning därav borde besluta om ett avtal i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Vi ha därför ställt oss som reservanter, och jag skall be att få utveckla några av de skäl, som föranlett oss att ställa oss som sådana.

För det första är det ju så att frågan är av så omfattande vidd och av så stor betydelse att det krävs åtskilligt längre tid för både utskotten och riksdagen att kunna handlägga och pröva ärendet. Vi ha sagt detsamma som vederbörande myndigheter sagt, nämligen att tiden var för knappt tillmätt. Man har emellertid å andra sidan krävt, att ett avgörande redan nu skulle träffas. Nu har ett avgörande träffats i utskottet på det sättet att den kungl. propositionen så att säga är avförd från dagordningen i vissa delar. Det visade sig redan från första början, att den meningen var riktig, som vi ha förfäktat, nämligen att bolaget ingalunda med det förslag, som förelåg, hade sagt sitt sista ord i denna fråga.

När avdelningen började behandla ärendet, inkom genom finansministeriet till avdelningen ett meddelande, att bolaget var villigt vidtaga vissa förändringar i de bestämmelser, som voro införda i avtalet. Det var visserligen icke så synnerligen stora förändringar, men de gävo i alla fall vid handen, att man nog skulle kunna genom förnyade underhandlingar få fram ett avtal, som bättre svarade mot vad vi ansågo att staten hade rättighet att fordra. Det gällde nämligen § 10 i avtalsförslaget, i vad det angår värderingen av tonnage enligt skiljemannalagen, och därvid kom bolaget med det medgivandet, att trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund icke hade något att erinra emot att detta avtalsförslag ändrades därhän, att de skiljemän eller värderingsmän, som enligt förslaget skulle komma att utses av LKAB, i stället borde utses av Kungl. Maj:t, alltså i enlighet med en väckt motion i denna riktning. Beträffande § 35 i avtalsförslaget, i vad angår gottgörelse åt trafikbolaget för frakttillägg, har bolaget medgivit, att TGO icke gör anspråk på återbekommande av större del av ifrågavarande frakttillägg än som motsvarar de belopp, varmed frakttilläggen överstiga vad de skulle hava uppgått till, därest ifrågavarande år avsättning icke skett till förnyelsefond. Slutligen medgav bolaget vidare en förändring av § 37 i avtalsförslaget angående avräkning för utfraktning av Gellivaremalin under bokslutsåret den 1 oktober 1926—30 september 1927 intill 785,000 ton. Därvidlag säger bolaget, att »därest vid närmare beräkning det skulle visa sig, att den 1 oktober 1926 den kvantitet, malmbolaget skulle ägt rätt utfrakta intill utgången av år 1932 enligt 1907 års avtal, icke uppgått till 785,000 ton, malmbolaget icke skall hava rätt att avräkna större kvantitet å 1907 års avtal, än vad som resterat den 30 september 1926.» Således var

*Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)*

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)

bolaget redan på förhand på det klara med att vissa förändringar kunde vidtagas även från dess sida i fråga om detta avtal, som förelagts, och detta gav oss den klara och bestämda uppfattningen, att bolaget även på andra punkter utan tvivel skulle göra medgivanden av större art än de här ifrågasatta.

Emellertid har ju nu utskottets majoritet, som blev 12 emot 11, därför att en av ledamöterna inte röstade, föreslagit vissa ändringar, varigenom Kungl. Maj:t skulle bli obetaget att kunna, därest bolaget ingår på detta, sluta avtal, och det råder väl intet tvivel om att icke bolaget ingår på detta. Det är att förmoda, såsom jag förut betonat, fastän man protesterat däremot, att dessa ändringar varit i säck, innan de kommit i påse, d. v. s. att bolaget var fullt medvetet om dessa ändringar, innan de företogs av utskottet, och då visa ju dessa ändringar, att åtskilligt blir annorlunda enligt vad utskottet föreslagit mot vad Kungl. Maj:t föreslagit, ehuru visst icke i alla punkter så synnerligen fördelaktigt. Endast i en punkt kan man säga att utskottsförslaget i detta fall är av något värde, och det är den där det gäller, att denna royalty av 1 krona för varje ton malm, som enligt regeringsförslaget skall utgå till bolaget under tiden 1928—1931 och med 50 öre under 1932 utöver hälften av vinsten, den skall bolaget återbetala efter 10 år. Alltså får staten därigenom efter 10 år cirka 17 à 18 miljoner kronor. Naturligtvis får man därvid utgå ifrån, att det är i viss mån ett räntefritt lån, som staten lämnar bolaget.

Vad den andra ändringen vidkommer, så är den icke av samma stora betydelse, den ändringen nämligen, att samtidigt som staten överlämnar Luossavaara i LKAB:s händer med full äganderätt, trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelöund överlämnar sina malmfyndigheter i Norrbotten på samma sätt, fyndigheter som väl icke ha så stort värde, att de överhuvud taget ha någon särskild betydelse, men denna ändring är väl i alla fall en smula bestickande, när man går att behandla det förslag, som utskottet här förordat.

Den tredje punkten är däremot enligt min mening i viss mån sämre i utskottets än i Kungl. Maj:ts förslag nämligen den, som rör inlösningsrätten 1947. Där har ju Kungl. Maj:t gått ut ifrån att nuvarande bestämmelser i fråga om inlösningsrätten skulle kvarstå, men att man närmare fixerade, på vilket sätt inlösningsrätten skulle ske, nämligen att den skulle ske efter ett visst antal brutna ton malm under tioårsperioden intill 2 år före inlösningsrätten eller efter 4,250,000 ton årligen. Där har nu utskottet gjort en ändring, som liksom den föregående kan synas bestickande, men som ingalunda enligt min mening är bättre utan snarare sämre än vad regeringens förslag till avtal innehåller.

Det heter i utskottsutlåtandet att »för att trafikbolaget vid de sålunda förutsatta förhandlingarna ej skall vara fullständigt beroende av statens goda vilja, torde bolaget böra äga möjlighet att, i händelse enighet ej kan uppnås, påyrka inlösen, därvid det dock synes vara skäligt, att en något lägre inlösen-summa tillämpas än den i § 25 mom. 2 angivna» — d. v. s. de 4,250,000 ton. — »Utskottet förordar därför, att i förslaget göres den ändring, att bestämmelserna om järnvägsfrakterna förklaras skola gälla allenast för tiden till den 1 oktober 1947. I samband därmed föreslår utskottet, att i avtalet måtte stadgas, att, därest ej inom viss tid, förslagsvis senast ett år före nämnda dag, överenskommelse kunnat träffas, trafikbolaget skall äga rätt att påfordra inlösen av stamaktierna i malmbolaget på de i § 25 mom. 2 angivna villkor, dock med den förändring att den årliga kvantitet malm, till vilken vid lösesummans beräkning hänsyn skall tagas, skall minskas till 3,750,000 ton. Har staten icke inom viss tid, förslagsvis tre månader därefter, förklarat sig villig företaga dylik inlösen skola avtalets bestämmelser gälla för därpå följande 10 år. Avtalet bör därjämte innehålla, att ett liknande förfarande skall iakttagas vid varje senare inlösentid.»

Alltså, när vi komma fram till år 1947, under vilken tid de fraktsatser skola

gälla, som fastställdes i 1907 års avtal och varöfver järnvägsstyrelsen klagat, skola nya förhandlingar upptagas. Det beror då på huruvida dessa komma att lyckas eller icke. Är det så, att staten då kräver en högre fraktsats och försöker göra sin ställning gällande sådan som den i närvarande stund är och, enligt Kungl. Maj:ts förslag, med järnvägen som det starkaste vapnet gentemot bolaget, så kan bolaget här helt enkelt svara: »Nej, ni vilja icke vara med om en förändring av det gällande avtalet, vi vilja icke vara med om några höjda fraktsatser, och vi vilja öfverhuvud taget icke ha ett avtal sådant som detta utan ha det precis som det nu är.» Staten har då att öfverväga, om den öfverhuvud taget vill inlösa vid den tidpunkten, och staten betänker sig kanske då. Om den då kommer till det resultatet, att den förklarar sig vilja inlösa, så får visserligen vid denna inlösen hänsyn tagas till att den årliga kvantiteten malm minskas med 500,000 ton under de 10 åren, men det lär väl icke komma att gå på det sättet, utan det blir väl i stället så, att bolaget bara helt enkelt vidhåller, att det öfverhuvud taget icke vill vara med om någon förändring. Staten, som icke kanske anser sig böra inlösa, får då foga sig i det för en ny tioårsperiod.

Järnvägen utgör i närvarande stund i statens hand gentemot bolaget ett vapen, men det slår utskottet ur statens hand för att tillfredsställa bolaget, som enligt utskottets förslag icke anses böra vara beroende av statens goda vilja. Jag har sällan sett ett utskottsutlåtande, som har så tagit hänsyn till statens motparts intressen, som det föreliggande utlåtandet gör. Har man verkligen någon anledning att säga sig, att bolaget har varit utsatt för något obehag på grund av sin överenskommelse med staten i alla de avtal, som staten gjort med bolaget? Det finns ju avtal från 1907, 1908, 1911, 1913, 1918 och 1922 och i alla dessa fall har bolaget varje gång fått sig tillförsäkrad en avsevärd fördel, icke minst i 1922 års avtal, där staten medgav en utökning av tiden för brytningen för att därigenom bereda bolaget ersättning för den mindre brytning, som pågått under krigstiden, nämligen 4 års längre brytningstid och att tiden för den inlösen, som annars skulle ha skett 1932, framflyttades till 1936, och dessutom framflyttades den tid, enligt vilken lösensumman skulle beräknas, 4 år längre fram, så att bolaget därigenom också fick en avsevärd fördel.

Bolaget kan således icke klaga på statens goda vilja, utan det har tvärtom varit staten, som varje gång ett avtal har träffats, givit efter för bolaget och berett bolaget fördelar. Det har emellertid ändå varit så hittills i de gällande avtalen, att staten här har haft ett maktmedel i sin hand, varigenom den kunnat tvinga bolaget att begränsa sina krav något så när, därför att bolaget ju är beroende av järnvägarna, men nu slås även det sista och starkaste vapnet ur statens hand genom det förslag, som utskottet här förelagt riksdagen. När 1922 års avtal kom till, var det ju meningen, att det skulle bidra till att detta samförstånd, som var nödvändigt för skötseln av företaget, också skulle komma att befästas intill den tidpunkt, år 1937, då inlösen skulle ske.

Ser man efter i den proposition, som framlades vid 1922 års riksdag i detta ärende, finner man där, hur den dåvarande finansministern åter och åter kommer tillbaka till att med dessa eftergifter, som staten gjort, böra alla konflikter vara undanröjda och bolagets skötsel kunna försiggå på fullt tillfredsställande sätt till inlösenstiden 1937. Man utgick i denna proposition ifrån att en sådan inlösen skulle äga rum. Vad är det nu, som har gjort, att man plötsligt kommer och begär, att riksdagen utan nödig tid för beredning av frågan skall besluta sig för ett nytt avtal? Huvudargumentet är det, att förhållandena ha förändrat sig så, att Tyskland, som är den stora avnämaren, ej längre skulle vara beroende av vår järnmalm utan kunde tillverka sitt järn av mindre fosforrika malmer, s. k. minettmalm, och för det ändamålet skulle Tysk-

*Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)*

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.

(Forts.)

land, i fall det ej finge avtal dels på längre tid dels om tillräckliga kvantiteter, behöva söka sig andra marknader, där det kunde hämta sitt järn.

För min del tror jag icke, att saken ligger så. Det kan väl hända, att det är möjligt att tillverka järn av fattigare malm. Det är otvivelaktigt, men en omläggning av järnindustrien kräver så oerhörda summor, att det icke torde vara möjligt och tänkbart för Tyskland att åstadkomma en sådan omläggning under loppet av någon kortare tidsperiod, åtminstone ej under den tid, som kunde krävas för att på nytt pröva, huruvida avtalet står i överensstämmelse med statens intresse eller icke. Den svenska malmexporten till de westfaliska järnverken har, i stället för att minskas, under tiden stegrats så, att den uppgår till 60—65 procent, varvid den blandas med de fattigare minettmalmen.

Men även om det från tysk sida skulle framställas krav på en ökad malmbrytning på längre avtalstider, är det ej omöjligt att göra det även med nu gällande avtal. Med nu gällande avtal kan bolaget bryta upp till 8.1 miljoner ton under tiden härifrån till 1937. Det är således fullt möjligt att öka brytningen från de 6.5 miljoner ton, som bolaget för närvarande bryter, upp till 8.1 miljoner, eller ungefär det som man i det nya avtalet avser att få fram. Det har också bolaget på sätt och vis självt medgivit genom att till järnvägsstyrelsen föregående år göra framställning om utfraktning av större kvantiteter. I januari förra året gjordes en sådan framställning, och då med tanke på att de gällande avtalen skulle bestå. Således är bolaget fullt medvetet om att det kan tillfredsställa den tyska marknaden med redan gällande avtal. Statens representanter ha också så sent som i höst, när framställning gjordes till dem om nytt avtal, förklarat, att det med gällande avtal är möjligt för bolaget att fortsätta en brytning till 8.1 miljoner ton och även att träffa långfristiga avtal. Statens representanter förklarade sig villiga att vara med om ett sådant avtal, men därmed var icke bolaget nöjt. Bolaget hade nu en gång föresatt sig att få till stånd ett nytt avtal, som bättre svarade mot dess intresse. Bolaget besvarade statsrepresentanternas erbjudande i detta fall om ökad brytning och i något fall längre avtalstid med att, därest icke nytt avtal komme till stånd, bolaget komme att driva sin affär på ett sätt, som gav stamaktieägarna största möjliga vinst under brytningstiden till inlösningsdagen, och att bolaget även vid inlösningsdagen skulle tillse, att summan för stamaktieägarna bleve så stor som möjligt. Således har man här helt enkelt satt kniven på strupen på riksdagen och sagt: »Var så god! Är det så, att ni ej vilja vara med om ett nytt avtal, som praktiskt taget tillförsäkrar oss rätten till dessa malmyndigheter för all framtid, så komma vi att sabotera det avtal, som redan finnes och som man över huvud varit överens om att följa fullt lojalt.»

Vad kan då ligga bakom denna sak? När situationen är sådan, att bolaget äger möjlighet att bryta och träffa avtal, och det bara gäller att uppskjuta frågan om ett avtal till nästa år eller något sådant, så att riksdagen får bättre tillfälle att sätta sig in i frågan, bättre tillfälle att penetrera den med hänsyn till de nödvändiga statsintressen — vad är det då, som gör, att man nu så skarpt kräver, att riksdagen skall fatta ett beslut i denna avtalsfråga? Ja, icke kan det vara det som framförts, vare sig argumentet om Tyskland eller omöjligheten för bolaget att bryta. Man framhåller från dess sida som ett skäl, att man måste gå till djupbrytning nu. Man kan ej i dagbrytning upptaga så mycket, och följaktligen skulle det vara förenat med så stora kostnader, att bolaget ej kunde till 1936 avamortera kostnaderna för denna djupbrytning o. s. v. Men nu är det ett faktum, att även dagbrytningsmöjligheterna räcka åtskilliga år utöver 1937, och att således bolaget är fullt i stånd att åstadkomma de 8.1 miljoner ton, som begäras genom det nya avtalet, redan med det nu gällande avtalet. Det kan således ej vara detta, som ger anledning till att frågan nu ställts på sin spets, och att hela pres-

sen och, som det vill synas, också alla borgerliga i riksdagen ha förenat sig om att här gå in för ett nytt avtal. Nej, vill man se saken som den är, och vill man vara ärlig mot sig själv, skall man ej förneka, att här ligga stora finansintressen bakom hela denna kampanj. Det har också tillräckligt framgått av vissa tidningsorgan, och även på annat sätt har man fullkomligt fått klart för sig, att här är det en stor finansoperation, som man är i färd med att vilja ha genomförd. Det är bara frågan, om den svenska riksdagen skall falla på knä för dessa finansintressen, eller om den över huvud med rak rygg skall kunna hävda sin förstfödsrätt till dessa nationaltillgångar, som ligga där uppe och som utgöra det viktigaste underlaget för hela vår folkhushållning i både nutid och framtid. Det är ju allmänt bekant numera, att stora poster av det mäktiga bolagets aktier övergått till en storföretags trust av internationellt mått, nämligen tändstickstrusten, och att dessa aktier redan äro ute på marknaden för att där nyttiggöras, ju högre de stiga. Och blir ett förslag, sådant som det föreliggande, genomfört, skola de ytterligare kunna utnyttjas i det internationella spelet. Men då kan också en fara uppstå för den svenska staten. Vi ha sett stora koncerner förut, som spruckit sönder, och det kan tänkas, att även den stora internationella koncern, som Sverige tagit ledningen av, den s. k. tändstickskoncernen, på grund av omständigheter, som ingen nu känner, kan komma att falla sönder, och att aktierna i malmföretagerna då ligga ute på den internationella marknaden med därav följande vådor för landet i sin helhet.

Det är klart, att när man ser på saken på det sättet, kan man icke vara med om ett avtal, som ej tillräckligt tryggar statens grepp över denna nationella tillhörighet utan tvärtom utlämnar den för all framtid så gott som till spekulativen, och det är därför som reservanterna ha ställt sig på den ståndpunkten, att de icke kunna vara med om avtalet. För egen del har jag på avdelningen bevakande bett, att man skulle överenskomma att gå in till riksdagen med ett förslag, vari man uttalade sig välvilligt för en sådan uppgörelse, men krävde att få återkomma nästa år, för att man skulle få tillfälle att närmare penetrera en sådan uppgörelse och se till, att staten framför allt finge sin ställning så pass tryggad över malmfälten, att ingen fara för statens vidkommande därav kunde uppstå. Men man har ej velat vara med om något sådant utan man har propsat på, att nu skall förslaget genomdrivas, kosta vad det vill. Och jag förstår ju, att jag här talar för döva öron, och att ingen kommer att lyssna till mina ord därför att alla äro inriktade på att avtalet skall komma till stånd. Bara den omständigheten, att man avstått från att lyssna till dessa röster, ger ju vid handen, att man icke är inställd på att lyssna till ett uppskovsyrcande, utan nu skall man försöka, medan ännu tid är, att köra igenom förslaget. Man såg ju av rubriken i en stor liberal tidning i går, att såväl regeringen som malmavtalet äro räddade. Regeringen är ju redan ur spelet; regeringsförslaget finns icke i sitt ursprungliga skick. Det är redan borta, som så många gånger förut under denna riksdag, och således är det nu ett helt annat förslag, som har uppgjorts av ett par personer, som på ett icke fullt konstitutionellt sätt tagit finansportföljen i sina händer.

Nu är det så, att med det nya, som här framföres i utskottets utlåtande, vinner staten åtskilliga miljoner under de första åren. Den får ju tillbaka den royalté, som jag förut talat om, upp till 17—18 miljoner kronor, och det är alldeles klart, att det anses såsom en betydande vinst, liksom det naturligtvis är bestickande, att staten ingår som hälftendelägare i bolaget. Men det kan icke försvaga den ställning, vi ha intagit, därför att i det långa loppet visar det sig, att statens inkomster ingalunda bli så stora, som man med ovissnessiffror här velat göra gällande. Beräkningarna äro av den beskaffenhet, att man mycket litet kan fästa sig vid dem ur den synpunkten, att de röra sig

*Ang. statens
avtal med
malmbolagen.*
(Forts.)

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)

med ovissheter. Men så långt man kunnat räkna på bägge sidor, kommer staten icke att få så mycket större andel för framtiden än den kan få med det avtal, som finnes. Men en anledning, som kanske också bör framhållas, till att bolaget ej vill vara med på nuvarande avtal utan vill ha ett nytt är, att om bolaget skall bryta den kvantitet av 8.1 miljoner ton, som man anser sig kunna avyttra, nödgas bolaget även bryta efter 1913 års avtal, och 1913 års avtal ger staten en royalté av 3 kronor, och det är det som bolaget icke heller vill vara med om, därest det icke får säkerhet för att det för all framtid har malmfyndigheterna i sina händer och kan utnyttja dem till sin fördel. Skall inlösningsen ske efter nuvarande grund år 1937, kommer bolaget ej att begagna sig av rätten att bryta efter 1913 års avtal i den utsträckning, som avtalet medger.

Ja, herr talman, för mig ställer sig saken så, att det icke föreligger någon brådskan. Det föreligger ingen anledning att nu i riksdagens elfte timme gå till avgörande av en så stor, viktig och omfattande fråga som denna. Det föreligger däremot anledning till mycken tveksamhet och försiktighet gent emot de intressen, som stå bakom och driva på i denna sak. Vad som för mig är det viktigaste är att dessa tillgångar, som äro en del av svenska samhällets samfälliga egendom, få förbli i svenska statens ägo på ett sådant sätt, att de icke kunna äventyras genom att kastas ut i form av aktier på aktiemarknaden. Det är för svenska folket utan tvivel synnerligen viktigt, att det behåller i sin ägo tillgångar, som utgöra den starkaste grundvalen för dess ekonomi. Vi ha två sådana, dels i järnmalmen, dels i skogarna. Järnmalmen är något, som aldrig kommer åter, sedan den en gång är utexporterad. Järnmalmen bör staten lägga sin hand över på ett sådant sätt, att svenska folket är tryggt för att äga den för all framtid. Nu invänder man: »Visst skall svenska staten ha gruvorna, ty den är ju hälftendelägare, och i övrigt äro väl alla svenskar hälftendelägare i bolaget.» Men såsom jag förut antytt, kan det för svenska staten innebära vissa vådor att på det sättet ha halv delägarrätt i det som egentligen borde tillhöra den helt. Därvid är det ingalunda sagt, att staten skall driva någon gruvrörelse. Det finns många sätt, varpå staten kan ordna saken, och gäller det ingenting annat än själva driften av företaget, tror jag att den skall kunna ordnas utan större svårigheter. Men nu vill man inte göra det, och det tjänar ju ingenting till att längre plädera för ett uppskov, utan man får väl nöja sig med utgången. De, som då taga ansvaret för avgörandet på sig, få väl bära det, även om man inte 1947 kan utkräva något ansvar av dem. För min del kan jag inte taga ansvaret på mig för att det nu träffas ett avtal sådant som detta, då jag tydligen förstår, att om bolaget gått med på dessa förändringar är det otvivelaktigt, att förnyade förhandlingar skulle kunna medföra förbättringar även på andra punkter och att därigenom på ett bättre sätt statens intressen skulle bli tillgodosedda.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på såväl den kungl. propositionen som utskottets utlåtande och bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Lyberg**: Herr talman! Jag anser mig tyvärr skyldig att först säga några ord i anledning av de erinringar eller kanske riktigare sagt de vilseledande uppgifter, som huvudreservanterna lämnat i sin reservation med avseende å *förarbetena till den kungl. propositionen*, och jag anser mig så mycket mera skyldig att göra detta, som den talare, vars anförande vi nyss hört, kvalificerat det vilseledande.

Huvudreservanterna börja med att understryka, hurusom en sådan vittutseende överenskommelse icke bör biträdas utan ingående och noggranna överväganden rörande dess framtida ekonomiska konsekvenser. »Redan från denna utgångspunkt», säga reservanterna, »torde emellertid vägande erinringar kunna göras mot det förslag i ämnet, som av Kungl. Maj:t nu förelagts riksdagen.» Här-

efter fortsätta reservanterna: »Av vad i ärendet förekommit har utskottet» (d. v. s. reservanterna) »bibragts den uppfattningen, att den tid, som före propositionens framläggande stått till buds för ärendets beredning, icke varit tillräcklig för ett nöjaktigt bedömande i vad mån det nya avtalet kan anses godtagligt ur statens synpunkt.» Nu vet jag icke, varifrån reservanterna fått denna »ingivelse»; men i anledning av densamma ber jag få konstatera, vad reservanterna icke torde sakna kännedom om, nämligen att konversationen angående nytt avtal påbörjades mellan de s. k. bolagsrepresentanterna i malmbolagets styrelse och de fyra s. k. statsrepresentanterna, redan år 1925, och att denna konversation fortsatts 1926. Från hösten 1926 har jag haft tillfälle att följa denna konversation. Jag vet, att den bestått inte bara i muntliga överläggningar utan också i ett ganska omfattande utbyte av skriftliga promemorior mellan de underhandlande. Jag vet också, att i dessa promemorior från statsrepresentanternas sida i det längsta gjordes alla tänkbara erinringar mot de synpunkter, som från bolagsrepresentanternas sida framfördes beträffande anspråket på nytt avtal. I början av januari inleddes till sist mera ingående överläggningar från den utgångspunkt, till vilken slutligen statsrepresentanterna nådde kommit. Dessa underhandlingar ha sedermera pågått, till en början utan att jag direkt hade del i dem och sedermera under min medverkan samt slutligen av vissa anledningar genom mig själv, hela tiden under ständig kontakt med samt efter grundligt övervägande och samråd på varje punkt med statsrepresentanterna. Överläggningarna resulterade slutligen i ett preliminärt avtal i mitten av mars. Under denna tid från början av januari till mitten av mars kunna underhandlingarna samt konferenserna mellan statsrepresentanterna och mellan dessa och mig sägas ha pågått dagligen. Jag vill påstå, särskilt med hänsyn därtill, att dessa fyra statsrepresentanter genom sin verksamhet i malmbolagets styrelse fått en intim kännedom om malmbolagets förhållanden, att den tid, under vilken förarbetena pågått, inte varit för kort, när man betänker med vilken intensitet de bedrivits. Däremot vill jag gärna erkänna, att det varit kort tid för propositionens skriftliga avfattning, och det kan måhända förklara, att departementschefens yttrande på en eller annan punkt icke blivit fullt lyckligt, att vid ett filande på dess olika punkter kanske en och annan av dessa kunde ha erhållit en något ändrad formulering. Men i valet mellan att låta med propositionens avlåtande dröja eller att överlämna den före propositionstidens utgång ansåg jag, att det var viktigare att låta propositionen inkomma före denna tid för att därigenom bereda riksdagen nödigt rådrum, nödig tid för ärendets behandling. Det var sålunda i riksdagens eget intresse och naturligtvis också i sakens intresse som propositionen avlämnades så tidigt som skedde, vilket emellertid herr Lindblad dock ansett för sent, eftersom åtminstone han ännu inte hunnit sätta sig in i saken, något som för övrigt också syntes framgå av hans anförande.

Måhända har detta tal om en uppfattning, som ingivits reservanterna, berott på den korta tid, som till synes vederbörande ämbetsverk haft till förfogande för att avgiva yttrande i ärendet. Reservanterna ha talat härom i det sammanhanget, att de yttrat, att ämbetsverken nödgats besvara remissen i ärendet »redan samma dag som remissen mottagits». Jag vill då i den delen erinra, att de ämbetsverk, som hörts, varit järnvägsstyrelsen, kommerskollegium och statskontoret, men att givetvis meningen icke varit, att dessa ämbetsverk skulle höras angående själva den stora affärsuppställningens innebörd. Meningen med remissen har i stället varit, att järnvägsstyrelsen skulle yttra sig angående *fraktförhållandena*, kommerskollegium angående *järnhanteringens intressen* och de allmänt *kommersiella synpunkterna* på saken och statskontoret angående de *finans tekniska förhållanden*, som möjligen bort beaktas. Om jag går till tidigare propositioner om dylika avtal, finner jag, att regelmässigt endast järnvägssty-

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)

relsen fått yttra sig. Järnvägsstyrelsen har sålunda yttrat sig åren 1907, 1908, 1913, 1918 och 1922. Därjämte har i ett fall domänstyrelsen hörts därför att det då gällde även förvärv av viss jord, och en annan gång har vattenfallsstyrelsen hörts, därför att det gällde frågan om elektrifiering. Slutligen och för första gången har år 1922 statskontoret hörts. Kommerskollegium har inte hörts någon gång tidigare. Härav framgår sålunda, att innan denna proposition avläts, ha ämbetsverken i större antal än tidigare och i mera omfattande utsträckning än som tidigare ägt rum, hörts över föreliggande förslag.

Det torde för övrigt inte vara reservanterna främmande, att när man i handlingarna säger, att dessa ämbetsverk yttrat sig samma dag som remissen är dagtecknad, detta inte betyder att ämbetsverken skulle ha saknat tillfälle att tidigare taga del av avtalsförslagets innebörd. Järnvägsstyrelsen fick del härav ungefär 3 veckor, innan yttrandet avgavs, och jag tror, att ungefär en vecka innan remissen är officiellt daterad och besvarad de andra två ämbetsverken fingo del av avtalsförslagets innehåll. Alldeles på samma sätt har förfarits tidigare, 1907, 1913 och 1922; men hittills, såvitt jag vet, har icke förrän i år avhörts någon anmärkning mot en alltför kort remisstid eller överhuvud någon anmärkning mot att motsvarande ärenden varit illa beredda. Och dock har tidigare icke stått till förfogande det plus, som givetvis representeras av tillgången till de fyra statsrepresentanternas sakkunskap.

För övrigt förefaller det mig, som om herr Lindblad något överdriver, då han säger, att verken inte hunnit komma med annat än mycket korta yttranden. Järnvägsstyrelsens yttrande är, tror jag, 12 trycksidor långt. Redan därav borde herr Lindblad och övriga reservanter ha förstått, att i realiteten vederbörande ämbetsverk hade tillgång till det avtal, varöver det skulle yttra sig, mycket tidigare än man av själva datum för verkens yttranden i de olika fallen skulle kunna tro.

Vidare säga dessa reservanter: »Över huvud synas för statens del några mera ingående kalkyler rörande avtalets ekonomiska konsekvenser ej hava förelagat.» Och litet senare: »Statens representanter» — märk väl icke jag — »synas ha gjort vissa beräkningar rörande statens och Grängesbergsbolagets vinst på det nya avtalet, men resultaten av dessa beräkningar äro dock icke för utskottet kända». Hur förhåller det sig nu härmed? Jo, det synes, som om herrar reservanter inte haft någon föreställning om hur man driver underhandlingar angående en stor affärssuppgörelse. Eljest borde det ha varit klart, att det går till på det sättet, att underhandlingarna på vardera sidan först skaffa sig en utgångspunkt, från vilken de vilja driva underhandlingarna. Här var statsrepresentanternas utgångspunkt följande: vi skola söka att redan nu få till stånd ett hälftenbruk! På basis härav gör man kalkyler, som utvisa, hur det skulle ställa sig, och sedermera, allt efter som underhandlingarna fortgå och bud och motbud givas samt jämkningar göras, kompletterar man givetvis dessa ursprungliga kalkyler dag för dag med inte precis officiella protokoll och officiella, undertecknade kalkyler utan med mera privata kalkyler som underhandlingarna ständigt ha till sitt förfogande, av den art emellertid, att man inte gärna kan överlämna dem till riksdagen eller till ett utskott, som sannolikt skulle få ganska besvärligt att bland dylika papper finna sig tillrätta. I stället har jag förfarit på ett annat sätt. Jag stod, då propositionen avläts, i valet mellan att låta i propositionen inflyta antingen en resumé över kalkylerna eller en ingående preciserad sammanställning av dessa kalkyler. Det förra, som man har motstucke till då tidigare propositioner avläts, ansåg jag vara tämligen litet vägledande, eftersom — vilket mycket riktigt har påpekats av reservanterna — hela värdet av en resumé är beroende på om de primära siffrorna äro riktiga, varför dessa siffror äro de, som i främsta rummet böra ganskas. Det återstod då för mig intet annat än att lämna dessa preciserade och samman-

ställda kalkyler. Nu restes emellertid invändningar ur affärssynpunkt mot att man skulle direkt i officiella handlingar intaga något, som kunde särskilt gent emot utlandet göra det besvärligare att få till stånd framtida leveransavtal. Jag tycker nu inte, att det var någon så vägande invändning. Men en andra svårighet var den, som hängde ihop med vad jag nyss sade, nämligen att tiden för propositionens utarbetande var kort, och att jag gärna för riksdagens egen skull ville lägga fram den så fort som möjligt för riksdagen. Hade jag gått in för att sammanställa sådana utförligare kalkyler och taga in dem i propositionen, hade givetvis tiden för propositionens avlämnande avsevärt kommit att uppskjutas. Jag valde då i stället den utvägen, att omedelbart efter propositionens avlåtande anmoda en av statsrepresentanterna att med hjälp av en annan person, som av gammalt var väl insatt i dessa avtal, göra en precisering och sammanställning av kalkylerna. Så skedde, och denna mycket omfattande sammanställning överlämnades till utskottets ordförande innan vederbörande utskottsavdelning börjat realbehandlingen av ärendet. Nu hör jag till min förvåning, att herr Lindblad yttrar, att dessa kalkyler skulle ha kommit in till utskottet först därigenom att ett par statsrepresentanter, som hördes i utskottet, hade med sig dem. Jag trodde då, att den uppgiften berodde på, att herr Lindblad inte fått reda på, *hur* kalkylerna hade kommit utskottet till handa, men ur den villfarelsen togs jag, då herr Lindblad strax efteråt talade om att före realbehandlingen på utskottsavdelningen från finansdepartementet inkommit dessa meddelanden om att Grängesbergbolaget var villigt att göra vissa modifieringar i avtalsförslaget. Jag togs ur den villfarelsen, därför att dessa kalkyler jämte åtskilliga andra handlingar lämnades till utskottet med *samma skrivelse som den, i vilken dessa meddelanden lämnades*. Hur hänger detta ihop? Jag har skrivelsen framför mig här, och den lyder:

»Till herr ordföranden i riksdagens statsutskott.

I anslutning till propositionen nr 241 angående förslag till överenskommelse med Luossavaara-Kiirunavaara AB. m. fl. har jag, på uppdrag av chefen för finansdepartementet, äran att härmed i fem exemplar översända

1) avskrifter av fem mellan statens och de enskilda aktieägarnas styrelse-representanter växlade promemorior,

2) avskrifter av två rapporter från överingenjören i Järnkotoret Ax. Wahlberg samt

3) en av överdirektören W. Borgqvist och revisionssekreteraren H. Waller undertecknad P. M. innefattande sammanställning och närmare precisering av de kalkyler angående förslagets ekonomiska innebörd, som legat till grund för propositionen.

Därjämte får jag meddela, att Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund skriftligen förklarar

1) *beträffande § 10 i avtalsförslaget, etc.*

2) *beträffande § 35 i avtalsförslaget, etc.*

3) *beträffande § 37 i avtalsförslaget, etc.*

Herr Lindblad säger, att meddelandena om att trafikbolaget var villigt att göra ändring i avtalet, kommo till utskottet mycket tidigt; det visade sig säger han, att ögonblickligen efter propositionens avlämnande bolaget var villigt att jämka på avtalet. Men däremot, säger han, ha dessa sammanställningar, dessa kalkyler, varom vi här talat, kommit fram alltför sent och först då statsrepresentanterna haft dem med sig till utskottet. Och dock kom allt detta samtidigt.

Jag vill i detta sammanhang skingra något som jag hoppas var ett missförstånd från herr Lindblads sida. Han yttrade, att från statsutskottet tidigt framställts begäran, att finansdepartementet skulle till utskottet överlämna de handlingar, som hörde till propositionen. En sådan framställning från utskot-

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.

(Forts.)

Ang. statens
avtal med
matmbolagen.
(Forts.)

tet hade jag inte hört något om, förrän man började skriva i tidningarna om saken ungefär vid samma tid som den utredning, varom jag nyss talade, lämnades till utskottet. Emellertid fick jag då reda på, att en person — inte någon av utskottets ledamöter — kommit upp i departementet och frågat, om det fanns några »handlingar, som hörde till propositionen». Härpå hade man i departementet svarat: »Ja, det finns vissa handlingar, nämligen de, som äro avtryckta i propositionen, ehuru de för tillfället inte äro här tillgängliga, därför att de äro på tryckeriet.» Herr Lindblads yttrande, att i departementet meddelats det svaret, att det inte fanns några handlingar men att de skulle lämnas senare, går icke riktigt bra ihop.

Nu är det ju så, att de handlingar, som senare lämnats till utskottet, icke i egentlig mening höra till propositionen utan äro aktstycken, på vilka *underhandlingarna* baserats, men som naturligtvis måste anses hava intresse för utskottets behandling av ärendet. Och jag har inte varit annat än livligt intresserad för att utskottet skulle få alla tillgängliga handlingar, vare sig de hörde till propositionen eller icke. Jag vägar också påstå, att icke någon gång tidigare, då förslag av denna beskaffenhet förelegat, så pass omfattande utredning och så ingående beräkningar tillhandahållits statsutskottet som i detta fall, och att knappast någon gång överläggningarna inom utskottet varit så ingående som de i detta fall varit. Om nu ändå inte tiden räckt till för utskottet eller för en del av dess ledamöter vill jag låta vara osagt.

Innan jag går in på själva saken, må till sist sägas något i anledning av herr Lindblads yttrande, att i och med den omständigheten, att på det här sättet omedelbart inkom meddelande till utskottet, att Grängesbergsbolaget var villigt att göra jämkningar i avtalet, stod det genast klart för herrar reservanter: »Ja, börjar man genast att jämka, kunna vi nog hoppas på att åstadkomma mycket mera i den vägen!» Sedan framkom också, säger herr Lindblad, mycket riktigt ett förslag, som varit i säck, innan det kom i påse — jag tror, att han yttrade sig på det sättet. Ja, om man resonerar så, kan men komma till vilket slut som helst. Jag vill emellertid erinra herr Lindblad om, att de meddelanden om jämkningar, som gjordes till utskottet, avse förtydliganden, som avse att mera klart angiva, till vilket resultat underhandlingarna kommit. Det var så, att, redan innan den tryckta propositionen avlämnades, jag upptäckte, att förtydligande behövdes på två ställen, och något senare fann jag att det behövdes ytterligare på ett tredje ställe. Att därav söka draga några slutsatser beträffande bolagens villighet att göra sakliga eftergifter torde vara ganska äventyrligt. Varifrån utskottsförslagets modifikationer kommit känner icke jag. Det torde utskottets ordförande vara i tillfälle att närmare upplysa herr Lindblad om, för den händelse detta verkligen har någon betydelse för ett sakligt övervägande av vad dessa modifikationer innebära.

Jag har ansett mig böra så pass utförligt beröra dessa erinringar mot förarbetena till propositionen, därför att jag inte kan se annat än att erinringarna äro av den underliga natur, att man därutav har rätt att sluta sig till att utskottsreservanterna inte så mycket hoppats på att deras *sakliga* synpunkter skola kunna väga något, utan fastmera litat sig till antydningar, insinuationer och delvis vilseledande uppgifter. Jag tror inte, att reservanterna behövt göra sig skyldiga till sådana fadäser, och jag tror, att dessa äro så mycket mera klandervärda som de träffa inte bara regeringen — ty det är ju mycket vällovligt — utan särskilt kraftigt de statens förtroendemän, som verkligen nedlagt ett så intresserat och ett så omfattande arbete, att det borde ha varit värt mera erkännande.

Vad så angår själva saken, vill jag gärna erkänna, att jag först ställde mig ganska misstrogen till den propos, som kom från bolaget. Jag är rätt benägen att ställa mig skeptisk, då det kommer fram uppgifter om vad som är absolut

nödvändigt från affärssynpunkt och över huvud taget av hänsyn till det intresse, som ett affärsföretag representerar gent emot staten. Jag var naturligtvis inte främmande för tanken, att bakom dessa framställningar kunde ligga mycket av profithunger. Men så småningom, då jag fått sätta mig in i saken, blev jag övertygad, att det gällde ett mycket viktigt statsintresse, och liksom statsrepresentanterna blev även jag, fastän till en början mycket motvilligt, övertygad om att det var bättre att nu utnyttja chansen att få genomförd en fullständig reglering av en mängd mellanhavanden, som eljest skulle kunna utveckla sig till nackdel för staten som delägare och eventuellt ägare av dessa malmföremkomster, att detta var bättre än att blott mot viss ersättning ge bolaget vad som för ögonblicket var nödvändigt, d. v. s. praktisk-ekonomisk möjlighet att göra långtidskontrakt om större mängder malm än enligt gällande avtal. Jag säger avsiktligt praktisk-ekonomisk möjlighet. Ty detta är grundläggande för det hela, och därvid måste det fastslås två saker.

Den ena är, att ehuru bolaget, som här har påpekats, har rätt till cirka 8,300,000 tons brytning per år under den återstående tiden före 1937, så gör Grängesbergsbolaget det bästa ekonomiska utbytet, om det låter bryta blott en mindre kvantitet, cirka 6,100,000 ton, fränsett då malmen från Luoassa-vaara och slig. Tillsammans därmed räknar man med en ekonomiskt möjlig brytning av 6,575,000 ton om året. Det låter kanske märkvärdigt detta, men man kan inte komma ifrån, för det första att Grängesbergsbolaget har rätt att efter 1937 till malmbolagets självkostnad uttaga s. k. utfallna kvantiteter, d. v. s. sådana kvantiteter, som belöpa på krigsåren, men som inte under den tiden och därefter uttagits, och för det andra att Grängesbergsbolaget har rätt till ersättning för den del av malmkvantiteten enligt 1907 års avtal, som finnes obruten vid inlösningstiden. Man kan för det tredje inte heller komma ifrån att Grängesbergsbolaget, så långt avtalet tillåter det, har rätt att göra det för sig bästa möjliga i ekonomiskt hänseende för att dels bereda sig större vinst under tiden före en eventuell inlösning, och dels bereda sig så stor inlösningssumma som möjligt. Statsrepresentanterna ha sökt förmå Grängesbergsbolaget att i detta avseende intaga en annan ståndpunkt, men de ha blivit övertygade om att det svårligen går att förhindra bolaget att på detta sätt bryta blott denna mindre kvantitet, som anses ge bolaget det bästa möjliga ekonomiska resultat med hänsyn till nuvarande förhållande till staten.

Den andra viktiga saken, som här måste tas i betraktande, är att bolaget inte vet, i vad mån och till vilket pris utfraktning efter 1937 får ske å statens malmbanor, vilket naturligtvis omöjliggör en omkostnadskalkyl för leveranser under längre tid, även om sådana avtal eljest formellt utan hinder av avtalen med staten skulle kunna träffas. Dessa två saker utgöra förhållanden, som vi inte kunna underlåta att ta i betraktande, då bolaget kräver nytt avtal, mer eller mindre omfattande. Att nu medge dels en sådan mera omfattande brytning, som ifrågasättes, med nya betalningsregler, eller, som reservanterna ifrågasätta, kombinerad med statens medverkan för åstadkommande av nödiga anläggningar, och dels en tillfällig fraktreglering, skulle i själva verket betyda, att staten släppte ifrån sig nu tillgängliga maktmedel till framtvingande av en hel del önskemål av mera bestående värde för malmbolaget som affär, för staten som intressent samt för det allmänna.

Jag nämnde inte nyss en av anledningarna, varför man inte kan räkna med att bolaget skall ge sig in för större brytning än den av mig angivna. Det är den anledningen — utom övriga angivna — att denna mera omfattande brytning skulle kräva anläggningar till en kostnadssumma, som sagts uppgå till 29 miljoner kronor, en kostnadssumma, vilken, såsom förhållandena utvecklats sig genom kriget, bolaget inte utan alltför våldsamt nedskärning av vinsten kan beräkna att avskrika före inlösningstidens inträdande, då bolaget som bekant

*Ang. statens
avtal med
malmbolagen.*

(Forts.)

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.

(Forts.)

enligt nu gällande avtal skall lämnas till staten skuldfritt, vare sig det blir hälftenbruk eller inlösen.

Med utgångspunkt närmast från *bolagets* krav frågar man sig: vilka statsintressen bör man ta hänsyn till i detta sammanhang? Därvid måste givetvis allra först beaktas frågan, huruvida malmbolagets och statens *malmtillgångar* där uppe i Norrbotten äro så omfattande, att inte den stora brytning, som nu ifrågasättes, kan betecknas som misshushållning med denna naturrikedom. Jag anser mig med avseende härå böra erinra om, vad som nog för de flesta är känt, nämligen att tidigare undersökningar, som emellertid till sitt resultat bekräftas av undersökningar, som verkstälts under förra månaden, visa att i Kirunafältet intill ett djup av 700 meter finns åtminstone 1 miljard ton malm, att motsvarande kvantitet för Gällivarefältet anses uppgå till cirka 200 miljoner ton och att malmtillgången i övriga malmbolaget eller staten tillhöriga malmfält där uppe, i den mån de överhuvud taget varit föremål för närmare undersökning, enligt verkställda undersökningar beräknas kan uppgå till 200 å 300 miljoner ton. Tillhoppa skulle man således med säkerhet kunna påräkna en malmtillgång av cirka 1.5 miljard ton, detta nu fränsett Nordsvenska malmfältens gruvfyndigheter. Med en årlig brytning av 8 å 9 miljoner ton torde denna malmtillgång alltså räcka upp emot 175 å 200 år. Det förefaller då, som om det knappast kan betecknas som en misshushållning med denna naturrikedom. om man nu ökar brytningen formellt med 700,000 ton om året och reellt med ungefär 2.4 miljoner ton, men att det däremot måhända kan finnas vara misshushållning att ligga och ruva på dessa slumrande miljoner eller rättare miljarder för att kanske en dag, säg om 50, säg om 100 år, finna att en stor del av dem få vila i evig slummer. Jag har visserligen under förhandlingarna urgerat, att man skulle ta väsentlig hänsyn till minskningen av malmtillgången, genom att den bleve direkt ekonomiskt kompenserad, men jag har inför dessa siffror inte kunnat driva denna uppfattning alltför hårt.

Sedan kommer frågan om nödvändigheten att nu tillmötesgå de *tyska köparnas* önskan att få köpa för längre tid större malmkvantiteter än hittills. Jag vill nämna, att till Tyskland levererades under förlidet år 86 procent av hela malmbolagets leveranser under det året. Såvitt man nu kan se, kan man räkna med att Tyskland allt fortfarande blir den huvudsakliga avnämaren. Det är ju inte så, som herr Lindblad, tror jag, sade, att Tyskland anses vara oberoende av våra malmtillgångar; tvärtom förhåller det sig så, att stålverken i Tyskland för närvarande till väsentlig grad arbeta efter den s. k. thomasmetoden, därvid man i viss utsträckning inte lämpligen använder annat än den svenska malmen. Så till vida är Tyskland i hög grad beroende av malmförsörjning från Sverige. Men å andra sidan är det för Tyskland, särskilt med hänsyn till de genom världskriget uppkomna förhållandena, av allra största vikt att få sin malmförsörjning ordnad för avsevärd tid och att få tillgång till mera svensk malm än hittills. Ty i annat fall är det, säger man, nödvändigt för de tyska järn- och stålverkan att lägga om till martinmetoden, då man kan använda annan billigare malm och skrot. Man säger därute, att de tyska stål- och järnverken för att inte komma i trångmål måste börja denna omläggning redan i år, emedan det tar 4 å 5 år att hinna slutföra omläggningen; och om 4 eller 5 år har en stor del av de nu gällande leveransavtalen, såvitt jag rätt förstått, utgått. Det är detta, som gör, att man i Tyskland är så angelägen att snarast möjligt få malmförsörjningsfrågan klar. Naturligtvis får man förutsätta överdrifter. Men av åtskilliga detaljupplysningar, som lämnats av personer, om vilka man inte kan misstänka — även om man är så benägen för misstanke, som åtskilliga herrar här äro — att de gå vare sig de tyska järnverkens ärenden eller Grängsbergsbolagets eller den där stora sagolika och skrämmande finansbusens ärenden, får man det bestämda intrycket, att det dock ligger fara i dröjsmål.

Särskilt av en del uppgifter, som influtit på allra sista tiden har framgått, att det kan vara stora intressen, som stå på spel bara genom att Tyskland har så svårt att förstå, varför vi ligga och hålla på dessa oerhörda malmtillgångar. Man uppfattar det rent av som oginhet eller någon sorts repressalier för att Tyskland översvämmar vårt land med handelsjärn till låga priser. Jag har ansett mig skyldig att säga detta under samtidigt understrykande av, att jag är fullt på det klara med, att någon överdrift kan ligga i påståendet, att, om ingenting sker nu beträffande avtalet mellan staten och Grängesbergensbolaget, Tyskland kommer att gå in för omläggning av sina stålverk. Men det ligger så pass mycket i vad som framförts från det hållet, att jag inte kunnat underlåta att ta allvarlig hänsyn därtill.

Om sålunda vår naturrikedoms storlek tillåter det och månheten om att inte försitta möjligheten bjuder oss att i något kraftigare tempo utnyttja den, så uppkommer frågan: Vilka speciella statsintressen bli eljest enligt propositionens avtalsförslag tillgodosedda? Ja, det är, som jag redan antytt, intressen, som röra dels malmbolaget som affär, dels staten som intressent i och eventuell ägare av malmfälten och dels slutligen det allmänna. Vad då först angår *malmbolaget som affär*, vilket givetvis också är av vikt för staten som delägare och som skattagare, må endast i korthet omnämnas de synpunkter, som därvidlag varit avgörande. Det måste för affärsföretaget vara av synnerlig betydelse med hänsyn till en ekonomisk och klok drift, att leveranskontrakt kunna träffas för lämpliga tider, oberoende av en hel del osäkerhetsmoment och stridiga intressen, som nu finnas inom företaget självt. För affären skadliga ekonomiska transaktioner i syfte att göra vinster m. m. avpassade med tanke på en sannolik snar inlösen eller en i varje fall väsentligt förändrad vinstfördelning bör man naturligtvis söka att förhindra. Det kan inte hjälpas att, såsom avtalen nu äro skrivna, en viss fara för dylikt föreligger. Det är med hänsyn därtill, som statsrepresentanterna ansett att omedelbart hälftenbruk skulle ge åtskilliga fördelar. Vidare skulle man begagna tillfället avlägsna en del nu förefintliga tvister, exempelvis om vad som skall räknas till malm, bruten enligt det ena eller det andra avtalet, och undgå en hel del därav för närvarande beroende svårigheter. Det är nog så, att, trots all skicklighet, varmed de tidigare avtalen skrivits, en hel del dunkla punkter finnas, till stor del givetvis beroende därpå, att det inte är lätt att få ett flertal avtal att fullt täcka och komplettera varandra, men att det däremot är lättare, om man gör *ett* stort avtal. Man skulle också undgå mycket av det motsatsförhållande, som onekligen förefunnits och förefinnes mellan bolagsrepresentanterna och statsrepresentanterna i malmbolagets styrelse. Det är ju uppenbart, att även om detta inte kan fullt utjämnas, så är en minskning av detsamma synnerligen önskvärd med hänsyn till administrationen av detta stora företag till det gemensamma bästa. Nu måste det ju tvistas om än det ena, än det andra, dels på grund av oklarhet i de tidigare avtalen och dels på grund av de motsedda intresseförändringarna 1937. Detta var således i korthet de allmänna fördelar, som skulle vinnas åt malmbolaget som affärsföretag.

Man frågar sig då, vilka ekonomiska fördelar, som skulle vinnas för *staten direkt eller staten som delägare*. Man kan då först tala om vissa, icke ekonomiska beräknliga fördelar. En dylik fördel ligger i en fixerad *brytningsplan*, som medför, att staten är fullt säkerställd mot att, vid inlösen eller större delägarenskap än nu, träffas av oskäligt ökade brytningskostnader. Det är visserligen sant, att nu finnes en bestämmelse, som ålägger vederbörande att bryta rationellt, men vad en »rationell gruvbrytning» innebär, är inte lätt att säga. Jag vet inte ens, om den ärade bergmästaren här i kammaren skulle riktigt kunna klara upp begreppet. Vidare skulle åstadkommas genom avtalet en mera preciserad *avskrivningsplan*. Med hänsyn till inlösningsbestämmelserna ha

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.

(Forts.)

föreläggat och föreligga tvister om tillräckligheten av gjorda avskrivningar, vilken fråga har en mycket stor betydelse för fixerandet av vinst och inlösningssumma. Så är det ju även åtskilliga andra fördelar. *Kontrollsyftet* har man sökt ytterligare tillgodose. Man har fått en bestämmelse om *omedelbar inlösningsrätt*, låt vara en inlösningsrätt, som säkerligen inte utan mycket tvingande skäl, på grund av de för staten rätt betungande bestämmelserna, kan komma i tillämpning, men som i alla fall, särskilt mot eventuella utländska intressen, innebär en säkerhetsgaranti.

Vad angår de ekonomiskt någorlunda beräknliga fördelarna, är det ju sant, att siffrorna i många avseenden äro mycket osäkra, och det inte minst beträffande de nuvarande avtalens innebörd. Det torde kunna vitsordas av alla dem, som hållit på härmed, att det just med hänsyn till oklarheten i detta hänseende varit svårt att få någon fullt hållbar utgångspunkt för kalkylerna. Man har måst räkna med vissa osäkerhetsmoment; och hur vi än bära oss åt, herr Lindblad, hur länge vi än syssla med utredningar och förhandlingar, så komma dessa osäkerhetsmoment att bli precis lika stora, såvida vi inte syssla därmed så länge, att det avgörande, som skall träffas i sammanhang med inlösningsningen, sammanfaller med eller går före vårt slutliga ståndpunktstagande här i riksdagen till frågan om nytt avtal. Emellertid vill jag påstå, att det inte kunnat tillställas utskottet mera vederhäftiga och av mera sakkunniga personer utarbetade kalkyler än dem, som dit överlämnats. De ha länge varit granskade till sina utgångspunkter, äro ursprungligen uppgjorda för länge sedan och äro försiktigt hållna med hänsyn till de siffror, som lagts till grund för desamma. Jag vill däremot medgiva, att man naturligtvis kan ha olika meningar om den räntabilitetssiffror, som använts. Man kan diskutera, om den ena eller den andra procenten är riktig. Det har emellertid lämnats siffror angående de ekonomiska verkningarna, dels de grovhuggna siffrorna för en hel lång följd av år och för olika eventualiteter, och dels dessa siffror neddiskonterade till dagsvärdet, detta då för att få jämförelsen mellan nu gällande avtal och avtalsförslaget fullständig. De osäkerhetsmoment, som finnas, äro först och främst givetvis malmbolagens vinstmöjligheter samt vissa av de utav mig förut antydda tvistepunkterna enligt gällande avtal och på grund av tidigare mellanhanden; men, som jag sagt, räkneexperternas kalkyler utgå, vad det nu gällande avtalet angår, från relativt förmånliga siffror för staten, och resultatet kan därför inte annat än betecknas som snarare för mycket till favör för nu gällande avtal.

Jag vill erinra om följande nakna fakta: därest man *i intetdera av de två fallen* — tillämpning av nu gällande avtal eller tillämpning av det ifrågasatta nya avtalet — räknar med *inlösnings*, blir *för tiden till 1937* enligt nu gällande avtal en mindre del av vinsten statens, under det att enligt avtalsförslaget hälften av vinsten, fränsett viss royalty under de första åren, blir statens; *därefter till 1947* blir i bägge fallen hälften av vinsten statens; och *efter 1947* blir hälften av vinsten enligt nu gällande avtal statens, men enligt avtalsförslaget blir statens del något, som man kan beräkna till uppemot $\frac{2}{3}$. Vad betyda dessa grova siffror — jag vill uttryckligen understryka, att jag härvid fränser smärre siffror, som kunna verka i den ena eller andra riktningen —? Vad giva då dessa siffror, om först förutsättes, att man enligt de nya avtalsbestämmelserna skulle bryta samma kvantitet av *6,575,000 ton*, som enligt den uppgjorda brytningsplanen skulle brytas, om de nu gällande avtalen fortfarande skulle vara i funktion? Jo, enligt här tillgängliga specifika uppgifter, så blir enligt gällande avtal statens vinst plus skatt till staten 150 miljoner kronor *under tiden till 1937* och motsvarande siffra enligt förslaget 183 miljoner kronor, sålunda en skillnad till statens favör på 33 miljoner kronor under dessa något över 9 år. Men då har jag dock utgått från — vilket jag ingalunda är

säker på, att det är riktigt — att skatt till staten icke behöver betalas för den del av vinsten, som till staten under dessa år och allt framgent skulle utgå i form av royalté av 1 krona 50 öre per ton. Jag betvivlar nämligen, att — särskilt efter det uttalande, som gjorts av kommunalskatteskottet — skattemyndigheterna komma att betrakta denna royalté som omkostnad i rörelsen; snarare komma de att betrakta den såsom del av vinsten. Därom vill jag ej bestämt uttala mig, men denna fråga inverkar högst väsentligt på resultatet.

Beträffande *tiden efter 1937* ställer sig avtalsförslaget med de givna utgångspunkterna något sämre för staten än gällande avtal. Detta beror bland annat på, att bolaget enligt gällande avtal är skyldigt att lämna ifrån sig företaget skuldfritt. Men även här bör man vid en eventuell jämförelse ta hänsyn till denna möjlighet, att staten får ytterligare skatt från bolaget.

Om man sedan räknar med en ökning av brytningen enligt avtalsförslaget samt antager, att *brytningen* kommer att i allmänhet belöpa sig till *8 miljoner ton* om året, och fortfarande räknar *med delägarskap*, så kommer man enligt siffror, som äro tillgängliga i utskottets utlåtande, till det resultatet, att staten enligt gällande avtal *till och med 1936* skulle få i vinst och skatt 150 miljoner kronor och enligt förslaget 221,300,000 kronor, d. v. s. en ökning för staten av mera än 71 miljoner kronor, för 1937 enligt gällande avtal 15,700,000 kronor och enligt förslaget 26 miljoner, d. v. s. en ökning på mera än 10 miljoner kronor; men för tiden 1938—47 erhåller staten nu 250 miljoner kronor och enligt avtalsförslaget blott 229 miljoner kronor, d. v. s. en minskning på 21 miljoner kronor, vilken siffra emellertid förminskas liksom de förutnämnda ökningarna bli större, om man beaktar den av mig nyss angivna skattesynpunkten. Om man däremot går in på jämförelse mellan *inlösning enligt gällande avtal och enligt förslaget*, så ställa sig ju — det är riktigt — siffrorna mera gynnsamma för bolaget enligt gällande avtal, men jag skall ej trötta med flera siffror, då de finnas tillgängliga i utskottets utlåtande. Emellertid finnas så många osäkerhetsmoment, som jag nyss talade om, så att, om de alla eller en del skulle slutligen tillämpas i enlighet med *bolagets* uppfattning, en högst väsentlig förändring av siffrorna, till nackdel för staten enligt gällande avtal, skulle uppkomma. Jag vill nu bara erinra om de siffror, som finnas i utskottets utlåtande och som angiva, att vid hälftenbruk genom nya avtalet skulle i visst fall ej någon del av den ökade vinsten komma på bolaget, utan enligt utskottsförslaget rentav bli förlust för bolaget. Jag tror nu, att dessa siffror visa mera än vad som egentligen är nödvändigt och riktigt; ty så ofördelaktigt är nog ej det nya avtalet för bolaget.

Slutligen är det frågan om *frakterna*. Jag skall ej närmare gå in på den saken, utan, i den mån så anses erforderligt, torde kommunikationsministern komma att göra det. Jag vill om den förlikning, som är ifrågasatt angående hittillsvarande tvister mellan järnvägsstyrelsen och bolaget, endast säga, att jag tror, att herrarna i likhet med mig finna, att en mager förlikning i detta hänseende är bättre än en fet process. Jag vill därmed ej bestrida, att inte järnvägsstyrelsen har ganska stora utsikter att vinna åtskilligt av vad som kräves av bolaget, men jag tror, att man kan vara mycket tveksam, om beloppet blir större eller om det blir mindre än vad det nya avtalet räknar med.

Jag vill nu uttryckligen understryka, att även Grängesbergsbolaget naturligtvis har en massa fördelar att vinna genom ett nytt avtal. Det rör ju först och främst naturligtvis vad som vinnas i fråga om affärsmässig skötsel, och bolaget får vidare i längden vinst på ökad brytning samt bättre inlösningvillkor, därvid dock skall tagas i betraktande, att inlösningssumman efter 1940 kommer att avsevärt influeras dels av den omständigheten, att, trots den uppgjorda brytningsplanen, brytningskostnaderna in på 1940-talet bli större och

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)

följaktligen vinsten mindre än tidigare, och dels därav, att ökningen i fraktutgift, 35 öre för ton, naturligtvis också medför en nedsatt vinst.

Jag skall ej trötta kammaren med att ingå på ett närmare bemötande av de speciella invändningar, som göras av reservanterna, men jag kan ej låta bli att säga några ord även om dessa invändningar. Jag vill då först säga, att reservanternas invändningar förete en ljuv blandning av »råa» siffror — framtidssiffror, om jag så får säga — och neddiskonterade siffror, varigenom man får fram alldeles omöjliga jämförelser. Så t. ex. anföras i utskottsutlåtandet på sid. 67 vissa siffror angående den mervinst, som *bolaget* skulle erhålla enligt det nya avtalet. Jag behöver ej säga, att det ej kan vara rimligt att utan noggranna räntebereäkningar jämföra sådana framtidssiffror med nutidssiffror, att en miljon i detta ögonblick betyder ungefär 10 miljoner om 50 år, om man räknar med ränta på ränta efter 5 $\frac{1}{2}$ procent, om 80 år en summa av omkring 40 miljoner etc. För övrigt vet man bra litet om vad som kommer att hända om 50 eller 80 år.

På sid. 68 ha reservanterna ett uttalande, som alluderar på det förhållandet, att enligt en given sammanställning, som hänför sig till propositionen, mervinsten skulle fördela sig i visst fall med endast $\frac{1}{8}$ för staten och $\frac{7}{8}$ för bolaget. Jag vill gentemot detta endast hänvisa till vad jag sagt tidigare, att utgångspunkten är från de gamla avtalens synpunkt synnerligen fördelaktig, då man ej medtagit något av osäkerhetsmomenten; men att framför allt vid fortsatt delägarskap siffrorna i hög grad äro till statens favör. Sedan ha ju utskottsreservanterna talat mycket om järnvägsfrakten, men det är tillfredsställande, att även reservanterna ha något sinne för att vad man tar ut i merfrakt under hälftenbruk, och naturligtvis ännu mer, då staten får $\frac{2}{3}$, betyder till större delen förlust i vinst för staten, förlust i skatt åt staten. Sedan har det talats om något, som jag tycker är av rätt underordnad betydelse, nämligen att Grängesbergsbolaget skulle kunna debitera oskäliga ångbåtsfrakter. Jag tror nog, att det låter reglera sig likasom hittills, och jag tror, att det skall bliva ganska svårt för dem, som det är fråga om och som sitta i två bolagsstyrelser, att göra sig skyldiga till något sådant, som att belasta ett av de företag, som de representera, med oskäligt höga utgifter till favör för det andra företaget.

Vidare säga reservanterna, att staten borde ha någon ersättning för den ökning i brytningen vid Grängesberg, som medgives. Därtill vill jag svara, att, om brytningen där skall hållas nere och ej medgivas till större omfattning, så är det betingat av ett *allmänt* intresse, som icke staten skall vare sig giva eller taga betalning för. Det är enligt vanlig rättsuppfattning ej riktigt att taga betalt för någonting, som inte tillhör en, och staten har ingen äganderätt eller andelsrätt i gruvorna vid Grängesberg.

Jag kan ej heller underlåta att beröra uttalandet, att det vore en alldeles felaktig utgångspunkt, då det påstås, att bolaget ej tänkt bryta och utfrakta mera än vad som har sagts, något över 6 $\frac{1}{2}$ miljoner ton pr år. Det har åberopats för uttalandet — och det gjorde även herr Lindblad, tror jag, nyss i debatten — en anmälan från bolaget till järnvägsstyrelsen om en utfraktning av 8 miljoner ton under år 1928. Emellertid förhåller det sig med den saken, enligt vad det har upplysts mig från opartiskt håll — ej blott från Grängesbergsbolagets sida — så, att denna anmälan var helt preliminär och i själva verket förestavad av en förhoppning, att det skulle lyckas för vederbörande att få tillstånd ett nytt avtal med staten, som ekonomiskt möjliggjorde denna högre utfraktning av 8 miljoner ton. Samtidigt med denna anmälan ingick därför också meddelande under hand till järnvägsstyrelsen, att styrelsen ej behövde känna sig omedelbart beredd att lämna möjlighet till utfraktning av mera än ungefär 7 miljoner ton. Även detta är ju en relativt hög siffra; men för att förekomma en invändning därom erinrar jag, att denna siffra har sin förklaring i de

stora lager av bruten malm som tillkommit genom den begränsade skeppningen under kriget.

Jag vill till sist beträffande den rent ekonomiska sidan av saken säga, att jag ju visserligen skulle ha förstått reservanterna, om de rent ut hade sagt: »Vi anse, att det enda för staten förmånliga är att gå in för inlösen, och att om sådan skall ske, så bör den ske 1937.» Den ståndpunkten hade jag förstått, så mycket mera som reservanterna ju representera en åskådning, för vilken en sådan inlösen kan te sig ganska naturlig. Dock vill jag säga, att socialiserings-tanken inte borde ha så mycket att betyda i detta fall, där dock staten redan enligt avtalet omedelbart komme att taga mera än hälften av intäkten, om man medräknar skatten, och efter 1947 skulle komma att taga $\frac{2}{3}$ av vinsten, och om man räknar med skatten än mera. Under sådana förhållanden tycker jag, att inlösen ej borde vara så synnerligen frestande. I all synnerhet som det säkerligen ej går att göra som föreliggande kalkyler ha gjort för att stå på den säkra sidan, nämligen att räkna med, att staten efter en eventuell inlösen får samma vinst från företaget, som därest det drives på sätt eljest är meningen. Ty det förefaller ganska otänkbart, att malmförsäljningen till utlandet skall kunna ske annat än genom ett privat företag, genom något, som har det enskilda aktiebolagets form. Skall så ske måste efter inlösen en utarrendering äga rum, och jag skulle hålla för rätt troligt, att en sådan utarrendering ej kan äga rum utan att man låter det arrenderande företaget få, säg $\frac{1}{10}$ av den beräknade vinsten, utöver dess kostnader, och det gör ju redan det c:a 4 miljoner kronor om året, som skulle gå bort för staten.

Ja, slutligen kan beträffande vad *det allmänna* skulle vinna genom avtalet erinras, att det ju ligger i öppen dag, att denna ifrågasatta ökade brytning kommer att giva större fart åt kapitalbildningen, låt vara att det finnes personer, som ej anse det alltid vara så lyckligt, om detta sker i betydande omfattning. Och vidare, denna ökade brytning betyder, att vår handelsbalans kan beräknas årligen bli förbättrad med något mellan 30 och 40 miljoner kronor. Detta om man räknar med ett försäljningspris av ungefär 15 kronor per ton. Och slutligen, arbetsmöjligheterna däruppe ej bara bibehållas utan komma också att ökas ganska avsevärt.

Ja, ehuru jag nu talat alltför länge, har jag ändå ej kunnat mer än rätt ofullständigt skissera grunderna för avtalsförslaget och dess innebörd. Jag vet, att bakom detta förslag ligger ett långvarigt och grundligt arbete, framför allt från statsrepresentanternas sida. Jag vet, att själva avtalsförslagets uppläggning härrör från dessa representanter och från ingen annan. Jag vet, att underlåtenhet att framlägga detta förslag skulle ha varit någonting, som närmast sig det oförsvarliga, och att avvisandet av de önskemål, som framförts, kunnat bli ekonomiskt ödesdigert för vårt land. Och jag vet, att statsrepresentanterna — ej minst de, som ha plats i riksdagen, och som herr Lindblad till min glädje tydligen nyss inrangerade under begreppet »de borgerliga», som gjort gemensam sak mot socialdemokraterna, ansett sig genom att utverka detta avtalsförslag hava gjort en högst betydande insats för svenskt statsintresse. Jag tar naturligtvis med glädje — med ännu större glädje hade jag, med tanke på risken för ett avslag från bolagets sida, tagit avtalsförslaget oförändrat — jag tar med glädje även bifall till avtalet med utskottets modifikation, om jag kunde vara säker på, att det vinner Grängesbergsbolagets godkännande. Jag har i varje fall det *formella* ansvaret för vad som gjorts från regeringshåll, och jag skulle vara glad, om jag också kunde få bära något av det *reella* ansvaret, som man ju eljest gärna vill lägga på dessa statsrepresentanter.

Vad *modifikationerna* beträffar, så förmodar jag, att statsutskottets ordförande kommer att yttra sig om dessas innebörd. Om jag fattat herr Lindblad

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)

*Ang. statens
avtal med
malmbolagen.*
(Forts.)

rätt, så ansåg han, att det ej var så mycket bevänt med dem. Han ansåg till och med, att en av modifikationerna — jag talar blott om de tre som är ifrågasatta reella förändringar — rent av skulle vara till nackdel för staten. Jag tror, att han har orätt, men vare sig han har rätt eller ej, så tar jag med ro, om man säger, att utskottet har desavouerat mig och statsrepresentanterna, blott avtalet blir verklighet. Jag kan ej alls yttra någon bestämd mening om utsikterna för, att detta modifierade avtal skall komma till stånd. Jag vet bara, att underhandlingarna under två månader ofta befunnit sig i ett sådant läge, att det sett ut, som om fortsättningen varit omöjlig. Vi ha ofta varit nära bristningsgränsen. Jag har visserligen i allmänhet ej varit så förfärligt rädd för hot med ultimata och dylikt, men jag har dock till sist fått den uppfattningen, att Grängesbergbolaget och dess representanter verkligen känt sig hårt pressade. Men det är naturligtvis omöjligt för en kontrahent att säga, hur långt till sist den andre kontrahenten tål kallt stål. Jag vill därför säga, att samtidigt som jag skulle ytterligt beklaga, om dessa 20 miljoner, som det här är fråga om, på en affär, som rör sig om ungefär en miljard, skulle komma att störta det hela, skulle jag å andra sidan i det längsta vilja hoppas, att Grängesbergbolaget dock tänker sig för flera gånger, innan bolaget, som det antyts, säger nej till detta modifierade avtal, om nu riksdagen för sin del ej avvisar detsamma. Jag kan i sakens nuvarande läge ej göra annat än hoppas på bifall till utskottsförslaget, då jag under alla förhållanden är övertygad om, att alla parter äro bäst betjänta med att det snarast möjligt vinnes klarhet beträffande riksdagens ställning till frågan om inlösen 1937 eller ej, vilken fråga i själva verket nu är den aktuella.

Herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr **Kvarnzelius**: Herr greve och talman! Jag hade, när jag antecknade mig, haft för avsikt att här lämna kammaren en närmare redogörelse för handlingen av detta ärende i statsutskottet ävensom för de motiv, som legat till grund för mitt ståndpunktstagande, ej endast till protokollet utan för att meddela dem till kammarens ledamöter, men som herr talmannen ser, så äro ju bänkarna tomma, och det är sålunda förfelat att stå och tala till dessa. Därför inskränker jag mig för närvarande till att med åberopande av de motiv, som anförts av statsutskottet, yrka bifall till utskottets förslag. Det är möjligt, att jag någon gång sedermera under diskussionen, då kammaren blir mera talrikt samlad, får anledning att återkomma.

I detta anförande instämde herrar *Vennersten* och *Hallin*.

Herr **Nothin**: Herr talman! Den förste ärade talaren i denna debatt gjorde gällande, att stora finansiella intressen läge bakom kampanjen för ett avtal, och att fråga nu vore, om riksdagen skulle falla på knä för dessa intressen eller om riksdagen skulle veta att hävda statens rätt. Med hänsyn till det sätt att argumentera, som sålunda kommit till synes, kan det vara på sin plats att här lämna ett meddelande om anledningen till detta avtal.

Den nuvarande brytningskapaciteten vid Kiruna och Gällivare malmfält uppgår till omkring 6 miljoner ton om året. Inom malmbolagets styrelse väcktes på sin tid från de enskilda aktieägarnas representanter förslag om en utökning av denna brytning. Vi statsrepresentanter ställde oss till en början betänksamma däremot redan på grund av den hastigare minskning av malmförrådet, som en ökad brytning skulle medföra, men ett närmare övervägande av

denna sak sade oss, att en utökning var ur gruvteknisk synpunkt fullt för- svarbar och ur nationalekonomisk synpunkt lämplig.

Vad angår frågan huruvida tidpunkten vore lämpligt vald så ha vi kommit till den uppfattningen, att så vore fallet. I det land, som är vår huvudsakli- gaste kund på malmmarknaden, ser man sig nu om efter att trygga malmmark- naden på lång sikt, och otvivelaktigt finnas därför nu särskilda förutsättningar för oss att på ett ekonomiskt tillfredsställande sätt kunna gå in för en utök- ning av malmbrytningen. Jag skall ej här närmare stanna vid frågan, i vad mån det kan vara en verklig risk för att våra köpare, i händelse en sådan utök- ning icke kommer till stånd, gå in för andra tillverkningsmetoder, som skulle äventyra den svenska malmens ställning på järnmarknaden. Jag vill endast nöja mig med att fastslå, att tidpunkten otvivelaktigt är väl vald för en ut- vidgning av driften.

Nu ansågo de enskilda aktieägarnas styrelserepresentanter, att en utökning av brytningen ej kunde ske utan ett nytt statsavtal. Vi statsrepresentanter hävdade emellertid, att eftersom bolaget enligt redan ingångna avtal hade rättighet att bryta något över åtta miljoner ton om året, så borde bolaget tillämpa dessa avtal och på basis av dem gå in för en utökad brytning; och vi ställde inom styrelsen ett yrkande i sådan riktning.

Från de enskilda styrelserepresentanternas sida gjordes emellertid gällande, att man ej kunde gå in för utvidgning utan ett nytt avtal. Dels erfordrades nämligen försäljning på tid, som sträckte sig avsevärt bortom den tidpunkt, när staten ägde rätt att inlösa malmfälten. Formella möjligheter till dylika avslut förefunnos visserligen, men man gjorde gällande, att när det vore ovisst, hur det ställde sig med fraktfrågan för tiden efter 1937, så saknades förut- sättningar för att kunna kalkylera några försäljningspris på malmen. Den säljes nämligen aldrig vid gruvfälten utan i allmänhet fritt ombord i Narvik eller Luleå. Man saknade därför möjligheter att göra några långvariga avtal, om man ej hade trygghet för bibehållande av oförändrade frakter. Vidare gjorde man från de enskilda aktieägarnas sida gällande, att en utökning av driften tarvade avsevärda utvidgningar och nyanläggningar. Enligt en beräkning skulle kostnaden uppgå till mellan 25 och 30 miljoner kronor. Då anläggning- garna vid en inlösen skulle lämnas utan ersättning, erbjödo sig redan av den orsaken vissa betänkligheter hos de enskilda aktieägarna mot att så kort tid före inlösenstiden gå in för dessa utvidgningar. Men dessa betänkligheter styrktes än ytterligare därav, att en utvidgad brytning måste ske på basis av 1913 års kontrakt, och för varje ton malm, som brytes enligt detta kontrakt, skall lösesumman vid en statsinlösen minskas med 1 krona 50 öre.

Då hänsyn togs även till de riskmoment av olika slag, som finnas för av- brott i driften, så kommo vi statsrepresentanter till den uppfattningen, att det icke skulle gå att förmå de enskilda aktieägarna till en utvidgning av brytning- en utan ett nytt avtal. Därför stadgades hos oss allt mera uppfattningen om nödvändigheten av nya förhandlingar.

Under tiden hade emellertid de enskilda aktieägarnas styrelseledamöter hän- vänt sig till finansministern och hos honom begärt upptagande av nya förhand- lingar. Efter samråd med oss gav finansministern oss i uppdrag att upptaga preliminära förhandlingar. Därvid yppades till en början en tvekan hos oss, efter vilka linjer man skulle lägga ett eventuellt nytt avtal. Närmast till hands låg naturligtvis att endast vidtaga de förändringar i gällande avtal, som möjliggjorde en utökning av brytningen, och som praktiskt möjliggjorde en försäljning av malmen på längre tid. Mot en sådan mindre linje yppades emel- lertid en synnerlig betänksamhet hos statsrepresentanterna. Staten skulle näm- ligen därigenom binda sig i fraktfrågan och sålunda avstå från det — jag sä- ger icke anfalls- men försvarsvapen, som staten har i sin hand, i händelse att

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)

staten skulle anse sig behöva gentemot det enskilda intresset hävda sin ståndpunkt. Det föreföll oss därför, att om man skulle binda sig i fraktfrågan, kunde det ske endast i samband med en uppgörelse efter en större linje, som syntes utesluta eller i varje fall avsevärt minska risken för allvarliga konflikter mellan staten och det enskilda intresset.

Till detta skäl *mot* en mindre uppgörelse sällade sig även åtskilliga skäl, som positivt talade *för* en större uppgörelse. Jag vill erinra om att nu gällande avtal bygga därpå, att staten skall för tiden till 1936 ha en viss fast royalty, under det att de enskilda aktieägarna skola hava hela den återstående nettovinsten. I detta förhållande ligger en anledning till många slitningar. Det är helt naturligt, att de enskilda aktieägarna vilja för tiden före en ev. statsinlösen taga ut så stor vinst som möjligt av företaget, och denna deras önskan skärpes än ytterligare därav, att den nettovinst, som man nu erhåller på företaget, skall läggas till grund för beräkningen av inlöseningssumman vid en statsinlösen. Den motsättning, som härigenom skapats mellan staten och de enskilda aktieägarna, har redan kommit till uttryck bl. a. i frågan om hur stora avskrivningar man bör göra. Det har därvidlag varit en bestämd motsättning i bolagsstyrelsen mellan statsrepresentanterna och de enskilda styrelseledamöterna. Vidare är det frågan om hur stora kvantiteter, som skola anses vara tagna på det ena eller andra kontraktet. Den royalty, staten skall uppbära, är nämligen olika, beroende på vilket kontrakt, som anses ligga till grund för brytningen och utskeppningen, men denna motsättning kan bli av långt större betydelse, när det gäller frågan om brytningarnas planmässiga anordnande. Jag tänker särskilt på ett sådant spörsmål som hur mycket gråberg man skall taga bort nu under dessa kommande åren för att kunna hålla på med dagsbrytningen så länge den är rationellt möjlig. I det nu gällande kontraktet står endast, att bolaget skall svara för en i allo rationell malmbrytning, men vad som menas därmed kan givetvis ge anledning till många olika tydningar. Jag vill emellertid framför allt erinra om de motsättningar, som kunna uppkomma, när det gäller att driva bolagets försäljningspolitik vid tiden närmast före statsinlösen, då det enskilda intresset vill taga ut största möjliga vinst för tillfället under det att för staten är av vikt att bibehålla redan vunnen marknad och söka ytterligare upparbeta densamma.

Härtill komma åtskilliga ovisshetsmoment i fråga om det nuvarande avtalet, som jag sedermera skall beröra. Dessa och många andra omständigheter ha under de 4 å 6 år, som statsrepresentanterna sysslat med denna sak och under vilka vi haft många och ingående överläggningar med varandra, alltmera bibragt oss den övertygelsen, att om statens privatekonomiska intresse såsom delägare i bolaget kunde bli tillgodosett i ett nytt och större avtal, där man i huvudsak undanröjde dessa motsättningar, så skulle ett sådant avtal vara till stort gagn för företagets utveckling.

Jag vill också, i anledning av vad som förekommit i tidningspressen och anorstädes, säga, att det ingalunda var de enskilda aktieägarna, utan statsrepresentanterna, som förde fram de linjer, på vilka detta avtal bygger. På enskild sida var man så obenägen att gå in för dessa större linjer, att det faktiskt skedde ett avbrott i förhandlingarna, när vi förklarade, att vi icke ville förhandla efter de mindre linjer, som närmast synas förordas i reservanternas yttranden.

Emellertid fördes förhandlingarna vidare på basis av den större linje, som återfinnes i det föreliggande avtalet. Emellertid kommo vi icke till samförstånd, utan det var ett ganska stort avstånd mellan statsrepresentanterna å ena sidan och bolagsrepresentanterna å den andra, när saken överlämnades till finansministern. Vi hade klart för oss, att man å ingendera sidan givit sitt sista bud, men vi ansågo, att vi icke borde ställa regeringen inför ett fait

accompli genom att göra för långt gående medgivanden. Då vi överlämnade saken åt finansministern, stodo statsrepresentanterna på en linje, som torde kunna betecknas som liggande även bortom utskottsförslaget, under det de enskilda förhandlarna befunno sig på en linje, som var långt på andra sidan om det framlagda statsförslaget. Sedermera har finansministern fullföljt förhandlingarna. Han har därvid, som redan framhållits, stått i ständig kontakt med statsrepresentanterna, och det slutresultat, som slutligen uppnåddes under hans ledning, ha vi alla fyra ansett oss kunna tillstyrka.

Vid bedömandet av det föreliggande förslaget har man att taga hänsyn dels till den nationalekonomiska sidan, dels till frågan, i vad mån statens privatekonomiska intressen blivit behörigen tillgodosedda. Jag skall först stanna vid den förra frågan. En ökad brytning av 2,000,000—3,000,000 ton om året skulle betyda en förbättring av vår handelsbalans med 30,000,000—40,000,000 kronor om året. Detta belopp, representerande försäljningssumman för ökningskvantiteterna, torde komma att så gott som uteslutande stanna inom landet. Större delen består av omkostnader: järnvägsfrakter, arbetslöner, utgifter för sprängämnen och arbetsredskap, och allt detta kommer att praktiskt taget — undantagen bli så små, att dem behöva vi inte uppehålla oss vid — stanna inom landet. Av vinsten skulle staten och kommunen erhålla en avsevärd del i form av skatter. Hälften av återstoden tillfaller staten och stannar således helt och hållet inom landet, och beträffande den andra hälften, som går till utdelning åt enskilda aktieägare, kommer också att gälla, att ojämförligt största delen förblir här inom landet.

Det bör också, när det gäller att bedöma dessa nationalekonomiska fördelar ihågkommas, att det inte är givet, att vi ha samma möjligheter för framtiden till utvidgad brytning.

Kommer jag så till frågan, huruvida statens privatekonomiska intressen hava blivit så föga tillgodosedda, att man ändock på den grunden bör avvisa avtalet. Jag vill då först säga, att man inte skall se denna fråga ur den synpunkten, huruvida de enskilda aktieägarna göra någon vinst eller inte. Man har gjort gällande, att eftersom de enskilda aktieägarna gått med på avtalet, så är det naturligtvis fördelaktigt för dem, och alltså har staten förlorat. Det är inte så saken ligger till, utan här är det fråga om en utvidgning av ett företag. Den ökade förtjänsten skall på skäligt sätt fördelas mellan båda intressenterna, och frågan är alltså icke om de enskilda intressenterna göra någon förtjänst, utan ifall staten har fått sin tillbörliga och goda andel eller inte.

Att här lämna en fullständig redogörelse för avtalet skulle tiden absolut omöjliggöra. Jag vill endast peka på själva den princip, som ligger till grund för detsamma. Jag måste då först erinra om att enligt nu gällande avtal erhåller staten under de närmaste 10 åren endast en viss royalté. Därefter äger staten rätt att inlösa hela företaget och kommer, ifall så sker, att uppbära hela inkomsten, men naturligtvis med skyldighet att betala ränta å inlösenkapitalet och gälda omkostnader av olika slag. Grundtanken i avtalet är nu den, att man skjuter på den första inlösen 10 år framåt i tiden, så att i stället för att inlösen skall få ske om 10 år, kan den få äga rum 20 år härefter. Såsom vederlag för att staten under åren 1937—1946, i händelse av inlösen enligt det gamla kontraktet, skulle ha fått uppbära hela vinsten, får staten nu i stället uppbära halva vinsten under de tjugu närmaste åren. Detta innebär givetvis för staten en avsevärd räntevinst, eftersom staten nämligen för vart och ett av de 10 närmaste åren får en utdelning, som i händelse av inlösen skulle legat 10 år längre fram i tiden. Därjämte vinner staten två andra synnerligen stora ekonomiska fördelar. Den ena är, att staten befrias ifrån den staten nu åvilande skyldigheten att i händelse av inlösen leverera de s. k. utfallna kvantiteterna till

*Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)*

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)

självkostnadspris. Rörande hur stora dessa utfallna kvantiteter äro, råder tvist mellan staten och de enskilda aktieägarna, eller, rättare sagt, det har inte uppnåtts enighet därom ännu, men man torde nog kunna beräkna dem till 12,000,000 å 14,000,000 ton. Vidare befrias staten från den skyldighet, som enligt 1907 och 1908 års kontrakt åligger staten, nämligen att om bolagen icke hunnit taga ut alla de kvantiteter, som varit detsamma medgivna att bryta enligt dessa kontrakt, betala ersättning för den förlorade vinsten intill en mängd av 7,000,000 ton. Å andra sidan avstår staten från sin royalty under de närmaste 10 åren.

Väger man dessa för- och nackdelar mot varandra och frånser vad det nya avtalet i övrigt innehåller, skulle sannolikt vägningen ge till resultat, att staten ensam finge anses ha erhållit måhända hela vinsten på den utökade brytningen. Nu innehåller emellertid avtalet åtskilliga andra och viktiga medgivanden å ömse sidor. Jag skall inte här försöka mig på någon närmare kostnads kalkyl, beträffande hur det ena eller andra alternativet ställer sig. Det är nämligen så många ovissa faktorer, som inverka, att det icke står i mänsklig makt att på ett tiotal miljoner kronor när exakt fastställa, vad den ene eller den andre kontrahenten vinner, men jag skall i stället peka på vissa andra moment, som icke äro tagna med i beräkningen, men vilka det enligt min uppfattning varit en synnerlig fördel för staten att få uteslutna.

Två av dessa moment avse sättet för beräkning av inlösningssumman. De kalkyler, som återfinnas i statsutskottets betänkande, utgå därifrån, att allenast den vinst skall tagas med i beräkningen, som återstår, sedan skatterna guldits. Huruvida detta är riktigt, därom råda olika meningar hos de enskilda representanterna och hos statens representanter. Jag skall ej närmare fördjupa mig i de olika skälen för och emot de olika ståndpunkterna utan endast peka på en sådan omständighet som den, att 1907 års kontrakt, när det bestämde inlösningssumman och sättet för densammans beräkning, byggde på en brytning av $3\frac{3}{4}$ miljoner ton. Med den vinst, som nu har varit, skulle bolaget vid en sådan brytning haft att gälda skatt efter sammanlagt något över 11 % av hela inkomsten. För närvarande föreligger emellertid en annan och avsevärt större brytning. Det gör att bolagets vinst i förhållande till kapitalet är större och att alltså bolaget har att betala sin skatt efter en högre skatteprocent, nämligen inemot 14 %. Jag skall givetvis icke här profetera om hur en skiljenämnd skulle ha skilt mellan statens och bolagets ståndpunkter i denna del. Jag vill endast påpeka, att här föreligga tvistefrågor, där saken skulle ha kunnat gå staten emot och där i så fall inlösningssumman ökats med många miljoner kronor. Jag skall peka på ett annat sådant ovisshetsmoment. För närvarande har nettovinsten beräknats efter avdrag av skuldräntan. Nu skall enligt de äldre avtalen bolaget lämna alla anläggningar skuldfria. Bolaget har därför förmenat, att när det gäller att beräkna den nettovinst, som skall läggas till grund för inlösningssumman, så skall man också frånse räntor på bolagets nuvarande skulder. Det är nämligen närmast en bokföringsfråga mellan malmbolaget och trafikbolaget, som äger de enskilda aktierna, ifall trafikbolaget redan nu eller först vid en inlösen avstår från sin fordran hos malmbolaget. Om det förstnämnda alternativet hade valts hade ju automatiskt inträtt en motsvarande ökning av den bokförda vinsten på malmbrytningen. Ifall trafikbolaget finge rätt i detta sitt påstående, så skulle det betyda några tiotal miljoner i ökning på inlösningssumman.

Sedan skall jag peka på en annan sak. Man har här utgått ifrån, att det utan vidare går att, i händelse avtalet icke kommer till stånd, 1936 öka ut brytningen från nuvarande 6,000,000 till 8,000,000 ton. Det är inte så lätt att med samma finna köpare för denna ökade produktmängd — särskilt om förhållandena då äro mindre gynnsamma än nu. Låt oss antaga, att man, för att få kö-

pare till denna ökade malmkvantitet, behöver under 5 års tid sälja malmen till 10 % lägre pris — jag förmodar, att herrar affärsmän anse, att det inte låter så orimligt, att man gör det antagande, att man slår ned försäljningsbeloppet med $\frac{1}{10}$ under 5 år —, så betyder det för staten, om den inlöser, ett belopp av inemot 60,000,000 kronor.

Det rör sig alltså här om sådana ovissa faktorer och sådana belopp, att man inte ens tillnärmelsevis kan fastslå i exakta siffror, vad den ena eller andra parten vinner.

Kalkylerna nu äro vidare gjorda med utgångspunkt från antagandet om oförändrat prisläge, ehuru visserligen med någon sänkning av vinsten i anledning av de ökade brytningskostnaderna vid övergången till underjordisk brytning. Det finnes emellertid ingen, som kan säga, hur priserna komma att ställa sig. Det enda man med visshet kan säga är, att fluktuationer komma att ske och att alltså denna förutsättning av oförändrat prisläge icke kommer att vara för handen. Frågan är då, i vilken riktning ändringar i prisläget kunna äga rum. Är det så, att en prissänkning sker nu under de närmaste åren och en förhöjning efter mitten av 1930-talet, så är detta nya avtal för staten sämre än siffrorna ge vid handen. Men man kan lika väl antaga, att en fluktuation sker i motsatta riktningen, så att det nu kommer en uppsvingperiod och på mitten av 1930-talet en lågperiod. I så fall är avtalet i stället gynnsammare för staten än siffrorna giva vid handen.

Jag tror icke, att herrar nationalekonomer med anspråk på tillförlitlighet kunna våga göra någon förutsägelse i denna del, men skall man se på de omständigheter, som kunna inverka på prisläget, så tror jag, att de närmast tala för att man hellre bör taga en vinst nu än att skjuta frågan på framtiden, vilket är mera ovisst. Jag syftar därvid på de inverknings på prisläget, som en övergång till andra smältningmetoder kan medföra, och som öppnandet av nya gruvor kan medföra.

Jag vågar icke spå, huruvida förändringar i dessa avseenden komma att inträffa, men om dessa faktorer göra sig gällande, så är det mera sannolikt, att det icke sker nu utan först längre fram i tiden, in på 1930-talet och därefter.

Mot det föreliggande avtalet hava framställts många erinringar, måhända i främsta rummet den, att statens anspråk på järnvägsfrakter icke blivit behörigen tillgodosett. Det kan i förbigående omnämnas, att även med det av regeringen framlagda avtalsförslaget skulle Riksgränsbanan bli en av de mest räntabla bandelarna i hela landet.

Jag skall emellertid icke stanna därvid, utan jag skall i stället fästa uppmärksamheten därpå, att när man jämfört det föreliggande avtalet med olika alternativ, så har man utgått från oförändrade järnvägsfrakter och därvid kommit till det resultatet, att staten sannolikt vinner så och så många tiotal miljoner och de enskilda aktieägarna så och så mycket. Vill man då sedan ytterligare lägga till på frakterna, måste naturligtvis dessa beräkningar göras om, och då torde resultatet komma att bli så ogynnsamt för de enskilda aktieägarna, att det överhuvud taget icke blir något avtal alls. Det ena får ses i sammanhang med det andra och icke såsom ett lösryckt stycke.

Nu lär det från vissa andra håll göras gällande, att man inte skall göra statsinlösen 1936, men man skall då införa hälftenbruk och i stället öka frakterna så mycket, att staten på det sättet får in den huvudsakliga vinsten. Skall staten på den vägen få in lika mycket, som det nu föreliggande avtalet erbjuder, så få frakterna emellertid höjas upp till omkring 2 kronor och 50 öre per ton, alltså nära tre gånger mer än vad järnvägsstyrelsen själv föreslagit, och jag tror, att det för de flesta allt skulle te sig som ett väl kraftigt användande av frakttariffen.

Vidare har man — och jag förstår väl, att avtalet i denna del vid första på-

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.

(Forts.)

seende rönt en ganska kraftig gensaga — reagerat däremot, att till grund för en inlösen skall läggas vinsten på större malmkvantiteter än enligt nu gällande avtal vid inlösen 1936. Ökningen är dock inte så avsevärd; den motsvarar ungefär 15 %. När man har att bedöma detta spörsmål, så bör det emellertid ihågkommas, att en inlösen 1936 skall baseras på vinsten uteslutande vid dagbrytning, under det att för en inlösen 1947, där man skulle räkna med dessa något större kvantiteter, skall ligga till grund den vinst, som bolaget haft under en tioårsperiod, under vilken man i väsentlig omfattning har fått bereda sig på övergång till djupbrytning. Vinsten blir alltså där, under i övrigt oförändrade prislägen, för varje ton avsevärt mindre. Därjämte bör ihågkommas, att vid inlösen 1947 skola gällivaremalmen ingå i större proportion än kirunamalmen, och vinsten på gällivaremalmen är mindre än på kirunamalmen. Slutligen vill jag också erinra om den synnerliga fördelen av att man har fått klarare och tydligare inlösningsbestämmelser.

Det skulle vara anledning att ingå på ett bemötande av de betänkligheter, som reservanterna även i andra avseenden hava gjort. Jag vill emellertid blott beröra ett par frågor. Reservanterna tala därom, att frågan om frakterna på bolagets båtar lämnats fullständigt öppen och att staten i denna del icke har tillräckligt skydd. Jag vill då framhålla, att denna sak ju är lika aktuell f. n. som i framtiden. Nu ligger det i bolagets intresse att kunna redovisa så stor vinst som möjligt på malmförsäljningen och att — i ändamål att kunna redovisa hög vinst på malmen i Narvik eller Luleå — erbjuda sig att frakta för avsevärda underpris. Statens revisorer hava ägnat särskild uppmärksamhet åt denna fråga, men det har icke förekommit någon som helst anledning till det antagandet, att bolaget har låtit sina frakttariffer i någon mån påverkas av ett dylikt hänsynstagande.

Det torde för övrigt böra framhållas, att det endast är en del av malmutfraktingen, som sker med bolagets egna båtar. Resten sker med främmande tonnage, som anskaffas än av säljarna än av köparna.

Vidare har det framhållits som en betänklig sak i det föreliggande avtalsförslaget, att detsamma medger en ökning av brytningen i grängesbergsgruvorna, en förmån, som vid beräkningen icke satts något värde på. Jag vill då ställa den motfrågan: Är man nu beredd att där skära ned brytningen och taga de konsekvenser, som detta skulle medföra i nationalekonomiskt avseende och med hänsyn till arbetarepersonalen på trakten? Faran är för övrigt nu icke så aktuell, ty det finns för närvarande så stora uppsparade kvantiteter, att bolaget för tiden till 1935 års utgång kan bryta ungefär 9,000,000 ton om året, oavsett om detta avtal slutes eller icke.

Så har det framhållits, att genom det nya avtalet staten förbundit sig att under ytterligare 10 år icke exportera järnmalm från egna gruvor i Norrbotten.

Så längre vi från Kiirunavaara och Gällivare kunna förse våra köpare med önskade malmkvantiteter, tror jag det skulle vara oekonomiskt för att ej säga olyckligt att anlägga nya järnvägar, låta samhällen växa upp och upptaga ny brytning på andra platser. Det torde väl i dag komma att framhållas, att sådant skapar ökade arbetstillfällen, men man torde ej på andra områden däri finna tillräcklig motivering att övergå från en mera ekonomisk och rationell tillverkningsmetod till en som är mera tidsödande och som tager mera arbetskraft i anspråk. Lika väl kan man då över huvud övergiva den maskinella driften vid verkstäder och fabriker och återvända till det gamla hantverket, som bereder flera personer arbetstillfällen.

Av vad jag anfördt torde framgå, att jag anser, att finansministern har väl tillvaratagit det allmännas intresse genom det föreliggande avtalet, och vad som förekommit, sedan förhandlingarna slutförts, har icke givit mig anledning att ändra uppfattning därom, att avtalet är för staten gynnsamt och ur natio-

nalekonomisk synpunkt att starkt rekommendera. Jag förstår emellertid, att, när detta avtal kom fram, det i riksdagskretsar måste yppas stark tvekan i fråga om detsamma. Det hade varit underligt, om så icke hade skett, ty vi statsrepresentanter, som sysslat med denna fråga under åtskilliga år, ha ju varit rätt tvekan och trevande beträffande vilka linjer man borde försöka fullfölja. Inom utskottet har man emellertid, som det synes, enhälligt ansett, att avtalet icke kunnat tagas i oförändrat skick. En avsevärd del av utskottets ledamöter ha givit uttryck åt betänkligheter av principiell art, under det att den större delen endast ansett, att statens privatekonomiska intressen icke blivit så väl tillgodosedda, som bort kunna ske. Med den ståndpunkt, som utskottet sålunda intagit, förefaller det mig, att utskottet haft att välja på tre olika vägar. Man kunde ha gått på den rena avslagslinjen. En sådan tror jag skulle ha varit olycklig. Därigenom skulle förhållandet mellan staten och de enskilda aktieägarna hava gått i baklås, och vår ställning på malmmarknaden skulle kunnat rubbas och taga skada. Jag emotsåg därför med en viss oro, att man skulle komma till ett avslag, och avtalsfrågan på det sättet falla bakåt. Det föreföll mig från utskottets utgångspunkter hava varit rätt naturligt, om man i stället i princip gått in för en ökad brytning men begärt förnyade förhandlingar för att se till, i vad mån statens intresse skulle kunna tillgodoses på ett annat och bättre sätt än i detta avtal. Eftersom man i utskottet ansåg, att statsintresset icke blivit tillräckligt tillgodosett. Även fränsett risken av ett avslag föreföll det mig, att ett annat skäl talade för en uppskovslinje, nämligen att den så splittrade opinionen i riksdagen därigenom finge göra sig närmare förtrogen med de olika linjerna. Jag betvivlar icke, att man då skulle hava kommit till ett resultat efter de huvudsakliga linjer, som avtalet följt.

Nu har emellertid utskottet icke valt denna väg. En minoritet har gått på den rena avslagslinjen, och majoriteten har gått in för att göra vissa direkta tilläggsbestämmelser såsom villkor för ett godtagande av avtalsförslaget. Dessa tilläggsbestämmelser innebära otvivelaktigt en förbättring av avtalet, sett ur statens synpunkt. Jag tror visserligen icke, att denna förbättring är så stor, som utskottet självt antager, utan har kommit till en annan och lägre beräkning. Jag skall emellertid icke trötta kammaren med några siffror, då jag är ense med majoriteten om att det i varje fall är en förbättring. Även med utskottets siffror äro dock de ändringar, som vidtagits i finansministerns avtal, icke större än att deras hela beräknade nutidsvärde motsvarar en sjättedel eller en sjundedel av omsättningssumman på ett års brytning vid en beräknad ökning av kvantiteterna och väl kommer att motsvara ungefär ett halvt års nettovinst. Jag kan endast tillägga, att finansministern och underhandlarna säkerligen skulle varit belättna, om de kunnat bliva ännu mera »desavouerade», ty det hade inneburit, att staten kommit att förtjäna ännu mera på detta avtal.

Nu föreligger intet meddelande, huruvida trafikbolaget är villigt att acceptera utskottets tilläggsbestämmelser eller icke, och givetvis har utskottet ej heller ansett sig böra gå in på några som helst underhandlingar. Genom utskottets linje har onekligen tillkommit ett visst riskmoment. Skulle de enskilda aktieägarna säga nej till detta avtal, har saken fallit bakåt. Det måste nämligen här sägas klart och tydligt ifrån, att om riksdagen nu går in för utskottets linje, måste det vara utan varje prutmån. De enskilda aktieägarna måste hava klart för sig, att om de icke acceptera utskottets förslag, kommer staten att hävda sin rätt och göra sina anspråk på inlösningsgällande. I valet mellan reservanternas och utskottets förslag kommer jag att lägga min röst för utskottets förslag. Det sker med en viss tvekan, icke på den grund att jag är oviss, huruvida statens intresse blivit tillgodosett, utan med hänsyn till de för vår malmmarknad menliga följder, som skulle kunna inträffa, i händelse avtalet strandar på motstånd från de enskilda aktieägarnas sida.

*Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)*

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)

Herr **Stendahl**: Herr greve och talman, mina herrar! Det mest uppseendeväckande i den kungl. propositionen är givetvis, att den är i fullkomlig avsaknad av allt som heter beräkningar, som gör det möjligt att åtminstone någorlunda kunna sluta sig till de ekonomiska konsekvenserna av ett bifall till densamma. Det är alldeles riktigt, som den föregående ärade talaren har framhållit, att det icke finnes någon människa, som i denna sak kan göra en kalkyl med sådan säkerhet, att det icke finnes felmöjligheter på något tiotal miljoner kronor. Men man kan i alla fall genom en omsorgsfull kalkyl få åtminstone en rätt klar uppfattning om vart avtalsförslaget bär hän. Det är en sådan vägledande kalkyl, som man enligt min uppfattning borde hava rätt att fordra av en regering, som kommer och framlägger ett avtalsförslag med så omfattande ekonomiska konsekvenser som detta.

Samtidigt som det blev bekant, att det var tal om ett nytt avtal mellan staten och malmbolaget — jag skall använda den terminologi, som förekommer i den kungl. propositionen, alltså TGO — lät man också framskymta, att den mervinst, som staten genom det nya avtalet skulle erhålla, komme att belöpa sig till mellan 60 och 70 miljoner kronor. Av skäl, som icke höra hit, hade jag anledning att vara rätt skeptisk emot dessa uppgifter, och då det icke fanns någon möjlighet för mig att få del av de beräkningar, som en av statens representanter lär hava gjort och som enligt vad som försljudits skulle ligga till grund för den kungl. propositionen, återstod för mig ingenting annat än att efter bästa förmåga försöka göra en egen kalkyl. Resultatet av denna kalkyl har jag tillåtit mig framlägga i en motion, som är avgiven i denna kammare under nr 344. I denna kalkyl har jag gjort en rätt kraftig blunder, i det jag vid beräkningen pro och kontra glömt bort den fraktersättning av 20 miljoner kronor, som statens järnvägar, om avtalet ginge igenom, skulle få från TGO. Jag beklagar, att missen är gjord, men felet är där, och jag tänker inte försöka försvara det. Det är ett fel, och det går inte att resonera bort.

När motionen skrevs, hade jag tämligen klart för mig, att det icke fanns någon möjlighet för mig, som var okunnig om åtskilliga av de premisser, som stodo till de mera initierade herrarnas förfogande, att göra en sådan kalkyl, utan att på en eller flera punkter begå något fel. Jag var därför så pass försiktig, att jag räknade med mycket stora marginaler. Jag roade mig, utan att jag talade om det i motionen, med att räkna med en marginal, som enligt det resultat jag kom till löpte på närmare 50, 60 miljoner kronor, detta därför, att om det, som jag fruktade och såsom nu också har skett, skulle påvisas, att mina beräkningar på en eller annan punkt varit felaktiga, den konsekvens, till vilken jag kom i motionen, ändå icke skulle kunna angripas.

När det var konstaterat, att jag gjort den nyssnämnda felräkningen, var det ingenting annat att göra än att sätta sig och räkna om det hela och rätta felet. De 20 miljonerna skulle givetvis sättas in på sin plats, och för att förenkla läsningen av mina beräkningar, var det ju då också nödvändigt att taga fram marginalerna och samtidigt något tydligare än vad jag gjort i min motion räkna ut den inverkan, som djupbrytningen m. fl. andra moment, som jag endast tillfälligt hade berört i motionen, inverkade på det hela. Detta har jag tillåtit mig göra i ett komplement till motionen, som jag inlämnat till statsutskottet. För att resultatet av motionens beräkningar skulle bli så tydliga, att vem som helst som var intresserad av saken med lätthet skulle kunna läsa sig fram till dem, tillämpade jag den metoden, att jag från avtalets början och framåt de tio första åren, då staten i enlighet med det nya avtalsförslaget skulle få betydligt större inkomster, än vad staten skulle hava fått enligt det nu gällande avtalet, tänkte mig dessa inkomster avsatta till en amorteringsfond. Denna amorteringsfond skulle enligt min beräkning 1937 hava uppgått till cirka 124 miljoner kronor. Under de tio följande åren, då således bolagets mervinster

så att säga skulle komma fram, tänkte jag mig, att från denna amorteringsfond, som fortfarande finge stå och växa med ränta på ränta, till bolaget utbetalades alla de mervinster, som bolaget enligt det nya avtalet skulle hava fått under denna tioårsperiod. När jag då kom fram till 1947, blev resultatet, att det i fonden återstod omkring 70 miljoner kronor. Inlösningssumman enligt det nya avtalet var emellertid 1947 95 miljoner kronor större än vad den enligt mina beräkningar skulle hava varit enligt det gamla avtalet 1937. Resultatet skulle således, om mina siffror vore riktiga, vara det, att hela mervinsten av den ökade brytningen skulle gå till TGO, och dessutom skulle staten för nöjet att låta bolaget bryta större kvantiteter än nu år 1947 betala bolaget ytterligare 25 miljoner kronor eller, om man kapitaliserar det tillbaka till dagsvärdet, omkring 8 miljoner kronor. Herrarna kunna icke förundra sig, om man anser, att en sådan sakernas ordning knappast är en ekonomiskt fördelaktig uppgörelse från statens synpunkt sett eller att det knappast är ett skäligt tillvaratagande av statens intresse i en ekonomisk uppgörelse.

Mot mina båda beräkningar och framför allt mot motionen har, som jag antar på statsutskottets uppdrag, gjorts en kritik av herrar Borgquist och Waller, vilken kritik finnes såsom bilaga fogad till utskottets hemställan. Det förefaller mig anmärkningsvärt, att man gjort sig mödan att kritisera en beräkning, som jag, innan ännu kritiken gjorts, själv medgivit vara behäftad med vissa fel. Det förefaller mig, som om det hade varit riktigare, ifall man verkligen velat komma till en möjligast riktig uppfattning, att man kritiserat, vad jag själv påstod vara riktigt, i stället för att anmärka på något som jag utan vidare medgav vara felaktigt. För att nu icke bliva svarslös mot denna anmärkning av mig har man post festum gjort en liten kritik av vissa punkter av mitt komplement. Man kommer då till att mitt resultat, nämligen att det 1947 i denna amorteringsfond skulle finnas 25 miljoner kronor mindre än som behövdes för inlösen, är felaktigt och att det tvärtom skulle finnas ett överskott på ungefär samma belopp eller något mera samt att man, om man nediskonterar det, i stället för att som jag få ett minus av 8 miljoner kronor skulle komma till ett plus av 8 miljoner kronor, ett resultat som nästan på kronan skulle överensstämma med det resultat, till vilket Kungl. Maj:ts sakkunniga, herrar Borgquist och Waller, hade kommit vid deras egna beräkningar.

Nu ligger saken på det sättet, att mina herrar kritici utgå från andra premisser än jag. De räkna med en vinst av en krona per ton mer än vad jag gör. Om man med de kvantiteter det här är fråga om räknar med olika vinstresultat, är det alldeles givet, att slutresultaten av beräkningarna måste bliva olika. Jag tänker icke ge mig in på någon tvist med de ärade herrarna om huruvida deras uppfattning av den vinst man kan beräkna är riktig eller om det är min uppfattning, som därvidlag är den riktiga. Det kunna vi för denna saks avgörande lämna åsido. Framtiden kommer väl så småningom att visa detta, och det skall bliva ett verkligt nöje att år för år följa med och se, huruvida herrar Borgquists och Wallers antagande eller det antagande, som jag, enligt min uppfattning på goda skäl, ansett mig kunna göra, är riktigt. För att icke komma in på en onödig diskussion om denna sak skall jag i stället gå på en annan linje. Fastän jag anser, att herrar Borgquists och Wallers premisser till deras egna beräkningar äro felaktiga, skall jag utan vidare utgå från att de äro riktiga och sedan granska det resultat, till vilket de på sina egna premisser ha kommit. Enligt min uppfattning är nämligen detta resultat felaktigt. För att diskussion skall kunna bliva möjlig — kanske inte nu, men i alla fall i en framtid — utgår jag alltså vid granskning av deras siffror från att premisserna äro riktiga.

En sådan kritik lämnade jag även in till utskottet, men där råkade jag ut

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)

för en annan malör. Skall kanske en passant skjuta in, att det är rätt egendomligt, hur de officiellt sakkunnigas ståndpunkt ändras nästan dag för dag allt efter som tiden går. De första glimtar man fick se beträffande detta avtal — jag antar, att de värda herrarna icke äro ansvariga för det, men det kom i alla fall från något håll, där man hade med saken att göra — antydde en mervinst för staten på 60 å 70 miljoner kronor. Sedan kom min motion. Då fick man det beskedet, att de beräkningar, som legat till grund för den kungl. propositionen, givetvis voro av en så intim kommersiell art, att de inte kunde ges till spillo för allmänhetens profana blickar. Det var något internt, som inte kunde lämnas ut, och man fick alltså inte se något. Var det så, att dessa beräkningar visade en mervinst av 60 å 70 miljoner kronor, var det nog lika bra att inte visa dem, ty det hade nog inte blivit mycket kvar av dem. Man satte i stället till tvenne sakkunniga, som fingo räkna om alltsammans, och deras första ekonomiska beräkningar äro daterade den 2 maj. I dessa ekonomiska beräkningar kommo de ärade herrarna till det resultatet, att av en gemensam mervinst av merbrytningen, vilken vid det tillfället beräknades till 71 miljoner kronor, skulle 13 miljoner kronor tillfalla staten och 56 miljoner kronor tillfalla TGO. Redan den 15 maj hade emellertid de tvenne sakkunniga klart för sig, att denna beräkning i väsentliga delar var felaktig och icke höll streck. Denna dag lämnade man in en ny beräkning till utskottet, i vilken de sakkunniga hävdade, att mervinsten på den ökade brytningen skulle vara 64 miljoner kronor, varav staten skulle erhålla 8 miljoner och bolaget 56 miljoner kronor. Den del av vinsten, som skulle tillfalla staten, hade således från den 2 maj till den 15 maj — de siffror jag nu nämner äro alla neddiskonterade till nuvärdet — minskats med 5 miljoner kronor. Om nu de sista siffrorna, 8 och 56 miljoner kronor, äro riktiga, i den mån som överhuvud några siffror här kunna vara exakt riktiga, d. v. s. med vissa marginaler, får man fråga: kan det anses vara ett skäligt tillvaratagande av statens rätt till del i vinst på ökad brytning att fördela mervinsten så, att staten får 8 miljoner och TGO 56 miljoner kronor?

Om jag sedan går något vidare och inlåter mig på en kritik av det sätt, varpå man kommit till dessa 8 respektive 56 miljoner, får jag, utgående från de sakkunnigas egna premisser, ett annat resultat än de kommit till. De ärade herrarna utgå, när det gäller inlösningssumman 1936, från att man måste räkna med en vinst av 5 kronor 40 öre per ton. Jag skall icke bestrida möjligheten av att herrarnas antagande kan bli riktigt för de kommande åren, men säkert är, att under de år, som gått av den tid, som inverkar på bestämmandet av inlösningssumman, har vinsten icke varit 5 kronor 40 öre, utan den har hållit sig vid 4 kronor 57 öre. Om jag då är riktigt hygglig och sätter 4 kronor 80 öre för att vara på den säkra sidan och sedan räknar med herrarnas egen siffra, 5 kronor 40 öre, för de år, som äro kvar, kommer jag till ett medeltal av 5 kronor 15 öre. Inlösningssumman blir då den 1 januari 1937 11 $\frac{1}{4}$ miljoner mindre än vad de sakkunniga beräknat, och detta motsvarar neddiskonterat till nutidsvärde 7 miljoner kronor.

Om man vidare i utskottets hemställan ser på tabellen II på sid. 51 — det är överhuvud det alternativ man här har att röra sig med; alternativet I kan man tryggt lägga åt sidan, ty dess förutsättningar komma enligt min uppfattning alls icke i fråga — finner man vid punkt 18, Ersättning för outfraktad malm, ett neddiskonterat belopp av 12.1 miljoner kronor. Men där har man icke räknat med skatt på detta belopp. Jag vågar gentemot de sakkunniga hävda den uppfattningen, att om TGO från staten erhåller ett belopp på 12 miljoner kronor eller vilket belopp kronor som helst såsom ersättning för en viss angiven sak, är det, såvitt jag förstår, ingen ersättning, som kan anses vara skattefri,

utan den bör i all rimlighets namn också beskattas såsom inkomst. Är denna min uppfattning riktig, ha vi där en differens på i runt tal 1.2 miljoner.

Vidare ha vi en annan ersättning, till vilken de sakkunniga enligt min uppfattning bort taga hänsyn, men icke gjort det. Här har tidigare berörts statens förhållande till bolaget, när det gäller efter vilket kontrakt, som uttagen malm skall avräknas. Bolaget har konstant försökt kringgå — jag skall återkomma till det något senare — sin skyldighet att avräkna efter 1913 års avtal och i stället endast avräknat efter 1907 års avtal. Beträffande förhållandet i Kiirunavaara ha statens representanter gång på gång hävdadt, att bolaget härvidlag icke förfarit kontraktsenligt, och i det nya avtalet återfinner man ju en viss post, avsedd såsom ersättning för av bolaget icke fullgjorda skyldigheter gentemot staten i detta avseende. Man återfinner i de ärade herrarnas finansiella beräkningar ytterligare en sådan ersättningspost, som staten skulle eftergiva, om det nya avtalet komme till stånd. Men sakförhållandet är enligt min uppfattning detsamma, när det gäller gällivarealm. Enligt bergmästare Asplunds beräkningar äro de kvantiteter, som här kunde komma under övervägande, 3.3 miljoner ton. Den mervinst, som staten här således bort hava, men som bolaget icke redovisat till staten, har under en följd av år samlats, så att den nu uppgår till cirka 9 miljoner kronor plus ränta. Det är denna post, som är berörd vid ett visst tillfälle i utskottets betänkande. Det är alldeles givet, att om man nu utan vidare låter tvisten om dessa 9 miljoner falla, måste man i en kalkyl pro och contra också taga hänsyn till den ränteförlust, som åsamkats staten genom att bolaget, åtminstone enligt min uppfattning, i detta fall icke fullgjort sina kontraktsenliga skyldigheter gent emot staten. Detta belopp har av mig taxerats till i runt tal 2 miljoner kronor.

Så kommer jag till den sista posten. Enligt det nya avtalsförslaget är det avsett, att staten för att kunna bliva hälftendelägare i bolaget skall ersätta bolaget med i magasin liggande malm, vilken malm i den kungl. propositionen är värderad till ungefär 5 1/2 miljoner kronor. Men då man i den kungl. propositionen också anger, att denna kvantitet vid inlösen- eller avräkningstillfället torde vara väsentligt mindre, har jag upptagit ersättningen för denna prestation till 3 miljoner kronor. Det är nämligen enligt min uppfattning alldeles självklart, att om staten får betala ett visst belopp för att, åtminstone som det påstås, erhålla en viss fördel, skall i kalkylen pro och contra i avseende å detta avtal även en sådan post som dessa 3 miljoner kronor tagas upp.

Om jag då adderar dessa belopp: 7 + 1.2 + 2 + 3 miljoner, kommer jag till ett sammanlagt belopp av omkring 13 miljoner kronor, vartill hänsyn icke tagits i herrarnas Borgquists och Wallers kalkyl. Detta omkastar de ärade herrarnas slutresultat på så sätt, att i stället för att staten av mervinsten för den ökade brytningen skulle få 8 miljoner kronor, kommer man med tillämpning i övrigt av herrarnas beräkning till ungefär samma resultat, vartill jag har kommit i mina kalkyler, nämligen att hela mervinsten komme att gå till TGO, plus ytterligare 5 miljoner kronor i nuvärde.

Vid denna beräkning har hänsyn dock icke tagits till en sak, som här berörts av den föregående ärade talaren, nämligen att man i detta sammanhang inte har tagit någon som helst hänsyn till den kapitalvinst eller det ekonomiska värde, som kan anses ligga däri, att TGO enligt det nya avtalet har fått rätt att öka sin brytning i Grängesbergssfälten från 450,000 ton med 550,000 ton, till 1 miljon ton. Den siste ärade talaren frågade, huruvida det funnes någon, som ville taga på sig ansvaret för att begränsa malmbrytningen i Grängesbergssfälten till 450,000 ton och därigenom omöjliggöra en ekonomisk utvinning av dessa fält. Det är en sak, som inte hör hit. Jag vet inte, att det är någon, som opponerat sig emot en ökning av brytningen i Grängesbergs-

*Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)*

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)

fälten. Men vad jag alldeles bestämt hävdar, det är, att detta medgivande har ett ekonomiskt värde, är en prestation, som i kalkylen för och emot skall upptagas till sitt verkliga värde. Detta värde har av de ärade sakkunniga — jag antar, att det är de, som stå för uppgiften — på sid. 2 i bilagorna till utskottets betänkande taxerats till 15 miljoner kronor. Om man då utgår ifrån, att alla mina första anmärkningar emot de ärade herrarnas kalkyler äro felaktiga och att herrarnas kalkyl, 8 miljoner kronor till staten och 56 miljoner kronor till bolaget, är riktig, kommer man ändå, om man tager hänsyn dels till de 15 miljoner kronor, som de själva anse, att merbrytningen i Grängesbergsfälten kapitaliserad kan anses vara värd, dels till den ersättning, som de ärade herrarna själva på föregående sida i utskottets betänkande fixerat till 1.6 miljoner kronor, till det resultatet, att de ärade sakkunniga medge, att när de räknat med 8 miljoner kronor till staten, respektive 56 miljoner kronor till bolaget, ha de ändå själva räknat fel på 16.6 miljoner kronor eller rättare sagt icke tagit hänsyn till fördelar för Grängesbergsbolaget motsvarande 16.6 miljoner kronor i nuvärde. Således komma de ärade herrarna, såvitt jag kan förstå, själva, om de vilja på ett någorlunda riktigt sätt använda sina egna premisser, till precis samma resultat, som jag kommit till i mina kalkyler, eller att vad staten i nuvärde skall betala till TGO för nöjet att få åstadkomma den ökade brytningen är 16.6 minus 8 miljoner kronor, eller 8.6 miljoner kronor, plus hela vinsten av merbrytningen.

Jag vågar hävda den uppfattningen, att ett sådant sätt att göra avtal kan icke — åtminstone enligt mitt sätt att se — betecknas såsom ett tillvaratagande av statens skäligena intressen. Jag har ingenting emot att låta TGO eller vilket annat företag eller vilken enskild person som helst förtjäna pengar. Men vad jag är absolut emot, det är, när man från något håll, vilket håll det vara må, försöker att klå staten in på bara benen. Och det är vad som enligt min uppfattning försökts i detta fall.

I de ärade ekonomiska sakkunnigas sätt att räkna användes vidare en metod, som jag skulle vilja påtala. De ärade herrarna ha för att komma till det resultat, de uppnått, räknat med en tidsperiod av 80 år fram i tiden. De ha utgått ifrån år 2007, och därefter diskontera de ned beloppen till nådens år 1927. Är det nu vettigt att räkna på det sättet? Finns det *någon*, som ens tillnärmelsevis kan säga vad som kan hända under en så lång tid framåt? Jag skall vända på problemet. Låt vara, att de ärade sakkunniga och många flera än de här i landet för närvarande anse sig stå nationalekonomiskt, vetenskapligt sett på en högst väsentligt högre utvecklingsstandard än man gjorde 1850 — jag vill i alla fall fråga herrarna: hur tro herrarna, att det skulle te sig, om vi 1927 finge läsa en finansiell kalkyl verkställd 1850, om hur det skulle komma att se ut 1927? Jag tror, att det skulle bli ett allmänt jubel. Det kunde inte bli något annat, ty det är ogörligt att åstadkomma en dylik beräkning. Jag tror nog, att vi hava mer än tillräckligt, om vi räkna med den tidsperiod, som vi här ha att göra med, nämligen 20 år.

Detta är de skäl, på grund varav jag för min del anser, att den kungl. propositionen icke borde av riksdagen bifallas. Jag har haft det nöjet, att ett enhälligt statsutskott har delat denna min uppfattning. Den kungl. propositionen med dess hemställan är helt enligt underkänd av statsutskottet, och detta med fullt fog. De förändringar — enligt min uppfattning till det bättre — som av utskottet verkställts, äro i huvudsak följande. Halva beloppet av royaltyn till TGO skall på vissa angivna terminer återbetalas. Detta utgör enligt min uträkning successivt ett belopp av $18\frac{3}{4}$ miljoner kronor. Vidare skall beräkningen av inlösenbeloppet 1947 under vissa förutsättningar minskas med $\frac{1}{2}$ miljon ton. Detta åstadkommer, såvitt jag kan förstå, ett minskat inlösenbelopp av ungefär 28 miljoner kronor — d. v. s. tillsammans $46\frac{3}{4}$ miljo-

ner kronor. Ty såsom utskottets utlåtande är skrivet, kommer bolaget att tvingas att själv begära inlösen, även om det skulle bli staten, som önskar densamma. Neddiskonterar man detta belopp till dagsvärde, på sätt de sakkunniga gjort, kommer man, såsom i utskottets utlåtande anges, till cirka 21 miljoner kronor, vartill bör läggas värdet av de inmutningar, vilka ägas av TGO:s dotterbolag och vilka utskottet förutsätter skola kostnadsfritt, utan ersättning, överlämnas till LKAB, för den händelse avtal skall komma till stånd. Detta är tillsammans ekonomiska förbättringar, vidtagna av utskottet, på enligt min uppfattning i runt tal 25 miljoner kronor, efter neddiskontering till dagsvärde, eller drygt 50 miljoner kronor per respektive förfalldagar.

Det vore otacksamt eller rent ut ohederligt att säga, att icke utskottet har vidtagit förbättringar. Visst har utskottet vidtagit förbättringar, t. o. m. stora förbättringar; det är inte tu tal om det! Jag har haft den uppfattningen, att utskottet, innan det skrev detta utlåtande, försäkrat sig om att, för den händelse utskottets hemställan skulle vinna riksdagens bifall, TGO vore villigt att acceptera ett så beskaffat avtalsförslag, som då skulle komma att föreligga såsom ett erbjudande från statsmakternas sida. Här har emellertid sagts, att någon sådan försäkran icke erhållits. Det må vara hänt. Men vare sig det förhåller sig så, att en dylik försäkran erhållits, eller det går så, att sedan riksdagen eventuellt godtagit utskottets hemställan, bolaget accepterar avtalet, torde därmed till full evidens vara klargjort, att statens intressen i detta fall kunnat tillvaratagas på ett för staten fördelaktigare sätt än som skett från herr statsrådet och chefen för finansdepartementet. Vi hörde från herr statsrådet i hans senaste anförande, att han med glädje skulle acceptera utskottets förslag, men att han med ännu större glädje skulle hava accepterat den kungl. propositionen. Detta betyder, omsatt på vanlig svenska och i siffror, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, vilken, såvitt jag förstår, är satt att tillvarataga i första hand statens finansiella intressen, helst ser, att ett avtal godkännes, som tillförsäkrar staten 50 miljoner kronor mindre än han kan få. Jag vill säga, att denna uppfattning förefaller mig vara unik, åtminstone för att komma från en svensk finansminister. Men den förvånar mig egentligen inte, om jag nu skall tillåta mig en liten personlig avvikelse, ty denna finansministerns uppfattning är, såsom jag ser saken, i stil med den kungl. propositionen i detta fall, d. v. s. fullständigt omöjlig.

Utöver de punkter, som jag här har berört, har utskottet gått in för några ändringar i vissa paragrafer i avtalsförslaget. Den första av dessa paragrafer, § 10, avser en eventuell inlösen av TGO:s tonnage. Kungl. Maj:t har lyckats skriva denna paragraf på det sättet, att en eventuell värderingsnämnd, som skulle hava att fastställa det pris, staten skulle betala för det tonnage, staten önskade, skulle tillsättas på så sätt, att alla tre medlemmarna i viss ordning skulle tillsättas av säljaren — i sanning ett unikt sätt att utse en skiljedomstol! Utskottet har också i detta fall tyckt, att det var litet för grovt, och ändrat bestämmelsen därefter, att tillsättningen av skiljemännen skulle ske på vanligt sätt, d. v. s. vardera parten utser en skiljeman och de två sålunda utsedda den tredje.

En annan paragraf, som jag skall tillåta mig att uppehålla mig vid, är § 26. Denna paragraf avser möjlighet för staten att, om avtalet antages, före 1947 inlösa gruvorna. Finansministern säger i sin motivering, att denna paragraf avser inte blott att innebära en garanti mot obehörigt utländskt inflytande å bolagets skötsel, utan den erbjuder »även i övrigt ett skydd för statens intressen, särskilt för den händelse statens medkontrahenter skulle på viktiga punkter försumma att fullgöra sina åtagna förbindelser». Konsekvensen av att statens medkontrahenter skulle göra sig skyldiga till en sådan grovhet

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)

som att i större omfattning inte fullgöra sina skyldigheter anser finansministern böra vara, att man vid en eventuell inlösen skall premiera dem med ett belopp av närmare 200 miljoner kronor mera än vad de under andra förhållanden skulle få! Det förefaller mig nästan, som om, för den händelse något sådant, som här är avsett, skulle förekomma, att det borde vara en helt annan medicin än den av herr finansministern presenterade, som man skulle tvinga bolaget att taga in. Det ärade statsutskottet har förbisett denna sak — jag vet inte av vad skäl. Det är ju möjligt, att statsutskottet anser, att om man skulle komma i den situationen, att statens medkontrahenter skulle göra sig skyldiga till några sådana grovheter, som här ifrågasatts, staten alltid har medel till hands att göra sin skäliga rätt gällande. Om detta har varit statsutskottets uppfattning, kan jag villigt medgiva, att det kan ligga något däri, men jag kan inte undgå att i alla fall påpeka, hur finansministern resonerar. Ätminstone under de år, jag har suttit i riksdagen, är detta verkligen dess bättre enligt min uppfattning enastående.

Har nu alltså utan vidare medgivits, att statsutskottets förslag till avtal innehåller väsentliga förbättringar gentemot den kungl. propositionen? Den av den förste ärade talaren påtalade ändringen, att man inte i samma omfattning som förut har fraktpressen på bolaget, stöter inte mig på samma sätt, som den stötte den förste ärade talaren, utan jag anser, att staten har full möjlighet att utan den skydda sina skäliga intressen.

Frågan är alltså denna: Skall man kunna med gott samvete ur ekonomisk synpunkt godtaga utskottets förslag, eller skall man det icke? Jag har den uppfattningen, att i trots därav, att det är avsevärda förbättringar, som här hava vidtagits genom utskottets initiativ, finns det för närvarande ingen anledning att godtaga utskottets förslag, därför att statens rätt till skälig vinst bör ge staten mera än vad enligt utskottets förslag skulle komma statsverket till del. Skälet härför är följande.

För att bedöma denna fråga är det nödvändigt att göra sig reda för vad nu gällande avtal innebär, närmast då 1913 års avtal. Sistnämnda avtal innebär, att drygt 75 procent av vinsten skulle tillfalla staten — resten, cirka 25 procent, skulle tillfalla bolaget. Man har sålunda 1913 såväl från statsmakternas som från TGO:s sida varit enig om att utöver 1907 och 1908 årens avtal skulle staten å alla kvantiteter ha en högst väsentligt mycket större del av vinsten än vad bolaget skulle ha. Det är detta avtal — 1913 års avtal — som icke längre konvenerar bolaget, och det är därför, som bolaget försöker att komma till en ny uppgörelse på linjer, som för bolaget äro betydligt fördelaktigare. Bolaget har naturligtvis varit på det klara med att det vore mindre lämpligt att komma till riksdagen och säga: 1913 års avtal passar oss inte. Vi förtjäna inte så mycket, som vi vilja. Ni förtjäna mera än vi, och därför vilja vi inte bryta enligt detta avtal, fastän vi mycket väl skulle kunna göra det. Så kan man nu inte säga till riksdagen. Då får man hitta på något annat. Vad skall man då ha för skäl? Man kör fram tyskarna. Hur förhåller det sig nu med denna sak? Såsom bevis för att det är så, att man på TGO:s sida avskyr 1913 års avtal som pesten torde kunna tjäna först och främst vad vi se i det föreliggande avtalsförslaget, nämligen att TGO skall betala till staten en viss ersättning för felaktigt avräknad malm — d. v. s. bruten malm har blivit avräknad enligt 1907 års avtal i stället för enligt 1913 års avtal. Vidare bör man erinra sig den lilla roligheten med de 3.3 miljonerna ton från Gällivare, som bolaget avräknat enligt 1907 års avtal, varigenom staten tillskyndats en förlust på 9 miljoner kronor jämte ränta. Jag menar, att bolagets sätt att manövrera torde vara till fullo uppvisade genom dessa tvenne exempel. Detta har skett fullt klart och målmedvetet.

Frågan är då, vad som nu skulle hända, om vi icke komme till en uppgörelse

med bolaget vid denna riksdag. Bolaget påstår, att då komma tyskarna icke att använda vår malm. Med förlov sagt är detta prat. Varifrån skulle tyskarna taga malm? Vad ha de för möjligheter? Här har i dag under diskussionen sagts, att de kunna bearbeta sina egna gruvfält. Vilka gruvfält? Kanske Siegerland, som togs upp under kriget och där driften, trots att man arbetar med statssubvention av 2 mark per ton, inte går ihop och som därför, när nu statssubventionen skall avvecklas, absolut icke kan drivas, utan måste läggas ned? Kunna de få något därifrån? Knappast! Minettmalmen? Det är väl ändå tämligen självklart, att om man arbetar med ett rikt råmaterial, har man möjligheter att få en bättre produkt eller rättare sagt en ekonomiskt fördelaktigare produkt. Man går inte på detta sätt, utan att vara absolut tvungen, från att bearbeta rika produkter till att bearbeta fattigare produkter, utan det är tvärtom. Det är vad tyskarna hava gjort.

*Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)*

Är det sant, att man i Tyskland är synnerligen ivrig på att få sluta dessa långfristiga avtal, finns det till att börja med intet hinder för bolaget att sluta avtal för 10 år framåt. Jag skall inte närmare gå in på detta och upprepa vad den föregående ärade talaren upplyste i detta hänseende. Saken är belyst. Men en sak, som inte är belyst, det är, att om tyskarna driva på för att få långfristiga kontrakt, göra de det därför, att de anse detta vara med deras fördel förenligt, och om de anse det vara med sin fördel förenligt att få långfristiga kontrakt, betyder detta, att de hava övertygat sig om, ingående och bergsäkert, att de icke under en lång följd av år från annat håll kunna få tillnärmelsevis så fördelaktiga avslut och kontrakt som från de svenska gruvorna. Det är också tämligen klart, att så måste vara förhållandet, ty det finns intet gruvfält för exportmalm, som kan driva sin malmbrytning tillnärmelsevis så billigt som de svenska gruvorna och således inte heller kan sälja i konkurrens med dessa, om de vilja sälja.

Av den föregående ärade talarens anförande framgick med all möjlig tydlighet, att han, som mycket länge har sysslat med dessa saker, icke ansåg, att det föreläge någon verklig fara eller någon fara alls för att gå på ett uppskov. Det var alldeles tydligt, att uppskovslinjen egentligen var hans linje, fastän han i det läge, vari saken kommit, ansåg, att då denna uppskovslinje med direktiv inte hade någon möjlighet att samla kammarens majoritet, han borde gå in för utskottets förslag. Genom hans anförande får väl emellertid anses vara till fullo styrkt, att han åtminstone för sin del icke hade haft något emot att gå på uppskovslinjen, och en dylik linje hade han inte gått på, om han trott, att det funnes någon som helst fara för att gå denna väg. Detta styrker således min uppfattning, att det klokaste man kan göra vore att nu gå på ett uppskov för att få till stånd nya förhandlingar och, efter min mening i enlighet med de direktiv, som hava angivits i min motion, komma till ett för staten gynnsammare resultat än det som här föreligger. I anslutning härtill tillåter jag mig, herr andre vice talman, att yrka bifall till den av mig i ämnet väckta motionen.

Herr statsrådet **Lyberg**: Herr talman! Jag anser mig skyldig att genast i anledning av ett uttalande, som jag hört, att herr Stendahl fällt, förklara, att detta uttalande från hans sida måhända beror på att jag, som, då jag hade ordet, kände, att jag redan för länge tagit kammarens tid i anspråk, yttrade mig något oklart, särskilt mot slutet. Herr Stendahl lär ha sagt, att jag i mitt förra anförande skulle hava uttalat, att jag skulle ha varit gladare, om det avtal, som Kungl. Maj:t ifrågasatt, blivit verklighet, än om det avtal, som nu av utskottet ifrågasättes, blir verklighet. Andemeningen i mitt yttrande var, att jag skulle ha varit gladare för ett bifall till propositionen, därest det nu skulle gå därhän, att det modifierade avtalet icke kan accepteras av Grängesbergsbolaget, samt att, såsom saken nu emellertid ligger till, det ingen annan

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)

möjlighet är än att taga denna risk, och att jag om avtalet blir verklighet, ingalunda på något sätt skall känna mig illa berörd av talet om att jag blivit »desavouerad». I sakens natur ligger, att jag givetvis helst ser, att det för staten mest förmånliga avtal, som över huvud taget kan tänkas, kommer att träffas. Och det kan inte förnekas, trots vad som har sagts på något håll, att vad utskottet här ifrågasätter är fördelaktigare för staten, inbringar mera till statskassan än vad det kungl. förslaget skulle ge.

Herr Asplund: Herr talman! Jag skall till en början endast i allra största korthet beröra de kalkyler, som äro införda i min reservation, och jag gör det egentligen endast därför, att saken har framställts så, att det är jag, som i barnafrom enfald skulle hava kalkylerat med vinstberäkningar ända till år 2007. Jag måste göra det erkännandet, att det här mera är fråga om en ulv i fårakläder än om någon barnafrom enfald. Jag har nämligen iklätt mig just de siffror, ang. statens vinst enligt nuvarande och enligt föreslagna malmavtal, som av herrar Borgquist och Waller framlagts för statsutskottet. Jag har emellertid personligen den uppfattningen, att deras kalkyl, som går ut på en neddiskontering av vinsten under 80 år framåt till den 1 oktober i år efter en räntefot av $5\frac{1}{2}$ procent, mera passar för en aktiespekulant än för svenska staten. Det är ju icke så, att den svenska staten kommer att sätta in dessa vinster i bank i någon större utsträckning och än mindre, att den skall få $5\frac{1}{2}$ procent ränta på dem. Genom den använda neddiskonteringsmetoden kommer därför den framtida inkomst av gruvdriften, som staten kan få efter några årtionden och som tillhör våra barn och barnbarn, att värdesättas allt för litet i förhållande till inkomsten under de första tio åren. Jag kan icke finna annat, än att detta höga diskonto, som man har räknat med, varit nödvändigt för att kunna framvisa någorlunda jämna nutidsvärden enligt de olika alternativ, varmed man kalkylerat dels enligt det nuvarande avtalet och det föreslagna avtalet. Jag har i en tabell i min reservation på sid. 75 i utskottets utlåtande jämte i utskottets kalkyler upptagna alternativ II, statsinlösen 1937 enligt nuvarande avtal, och alternativ III, statsinlösen 1947 enligt föreliggande avtalsförslag, upptagit ett alternativ V, motsvarande nämnda förslag men utan någon statsinlösen alls, vilket, om förslaget antages, otvivelaktigt blir det alternativ som kommer att motsvara verkligheten. I alternativ III och V har jag även infört den inkomst, som staten skulle erhålla enligt utskottets förslag utöver regeringens förslag, ett belopp av 17.3 miljoner för halva den royalty, som Grängsbergsbolaget skulle erhålla åren 1928—1932 och återbetala åren 1938—1942. Under den åttioårsperiod, som varit föremål för herrar Borgquists och Wallers kalkyler, uppstår för staten vid alternativ II, nuvarande avtal, inlösningsrätt 1937, en vinst utöver skuldfria gruvor på 2,967 miljoner kronor. Enligt det nya utskottsförslaget skulle det med statsinlösen 1947 bli en vinst av 2,684 miljoner jämte gruvor med 50 miljoners skuld, och utan någon statsinlösen en vinst av 2,087 miljoner jämte en viss andel, i de med 50 miljoners skuld belastade gruvorna, vilken andel varierar mellan 50 och 60 procent, beroende på storleken av den årliga brytningen. Jag skall icke vidare uppehålla mig vid några vinstkalkyler, ty de ha redan förut varit föremål för en ganska vidlyftig utläggning. Jag har endast velat nämna dessa summor för att kamraren skall få klart för sig, vilka oerhörda värden det här i själva verket är fråga om.

De sakliga skälen för ett nytt avtal skulle ju vara, att bolaget icke utan ett nytt avtal skulle kunna begagna den ökade avsättningsmöjlighet för malm, som nu yppar sig och som uppgives kräva avslutande av långvariga leveransavtal på intill tjugu år, medan statens inlösningsrätt redan inträder om tio år. Det har sagts, att det behöves så stora nya anläggningar för att uppnå

den ökade brytning, som är nödvändig för att tillgodose malmbehovet särskilt i Tyskland, så att med förräntningen och amorteringen av dessa nya anläggningar till år 1936 jämte den höga royalty, som skulle få betalas därför, att ungefär 40 procent av brytningskvantiteten måste tagas ut på 1913 års avtal, skulle bolaget icke få någon vinst alls på den ökade brytningen.

Jag har här på väggen satt upp en längdprofil över Kiirunavaara och en horisontalsektion genom den s. k. Sjö-tunneln, som är indriven genom hela malmen på Luossajärvis nivå, ovanför vilken man kan säga, att all malm kan uttagas utan några större nya tillredningsarbeten. Det som skulle kunna tänkas bli föremål för amortering under en längre följd av år framåt utöver 1936 kan icke vara annat än sådana stora huvudanläggningar, som behövas för utforsling av malmen efter sagda tid, icke lokala anordningar för att bryta ut varje särskilt parti för sig. Enligt kalkyler, som gjorts angående malm-tillgångarna över Luossajärvis nivå, skulle det finnas 240 miljoner ton malm över denna nivå. Bottennivån för den brytningsetage, som kan uttagas genom Sjö-tunneln utan några större anläggningar, ligger på cirka 215 meters avvägning. Om jag från därövan befintliga malmtillgångar 210 miljoner ton drager de 60 miljoner ton, som äro uttagna i Kiirunavaara intill slutet av år 1926, så återstår vid sagda tid en ännu obruten kvantitet av 150 miljoner ton ovan 215 meters nivå. Det har icke ifrågasatts ens för en totalbrytning av 9 miljoner ton någon större brytning i Kiirunavaara än ungefär 6 miljoner ton. Dividerar jag 150 med 6 erhåller jag 25, d. v. s. denna kvantitet på 150 miljoner ton räcker för den maximibrytning man tänkt sig i Kiruna under 25 år eller till slutet av år 1951. alltså 15 år utöver den tid, då statens inlösningsrätt enligt nuvarande avtal inträder. Innan denna kvantitet är uttagen måste givetvis anordningar träffas för att bryta malmen under sjö-tunnelns nivå, och denna brytning måste tillredas i så stor utsträckning, att den nödiga årskvantiteten kan utvinnas omedelbart efter det malmen över Sjö-tunnelns nivå är slut. Dessa tillredningsarbeten utgöras av en tunnel i ligg-väggen å Sjö-tunnelns nivå, nödigt antal uppfordringsschakt avsänkta till 275 meters nivå samt å denna nödiga utfraktsorter m. m. Dessa arbeten beräknas taga en tid av 6—10 år och alltså är det icke nödvändigt, för att bibehålla kontinuiteten i brytningen, att förr än i början av 40-talet påbörja dessa anordningar.

Att Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag redan påbörjat underjordsbrytning under Sjö-tunnelns nivå för att åtkomma den värdefulla A-malmen, är helt och hållets bolagets ensak, om man ej skulle å andra sidan vilja göra gällande, att denna brytning är ett oberättigat ingrepp mot statens intressen.

Går jag så över till de uppgifter, som lämnats till statsrepresentanterna från T. G. O. och meddelats statsutskottet beträffande anskaffningskostnaderna för nyanläggningar för den ökade brytning, som kan komma i fråga, så finner jag, att de till största delen bestå av anskaffning av malmskopor, elektriska lokomotiv, krossverk, vagnar för gruvdriften och tappningsanordningar vid krosschakt och vidare av bostäder för 500 man ytterligare utöver de 1,500, som redan finnas i Kiruna. Denna kalkyl har vidhållits ännu i december förra året av bolagets verkställande direktör.

Alla de gruvanläggningar jag här räknat upp äro av den art, att det endast kan ifrågakomma att använda dessa anordningar vid dagbrytning. Denna avser att fullföljas till ett djup av 160—175 meter under toppen av berget och beräknas vara i allt väsentligt avslutad omkring år 1940. Vid tiden för statens inlösen 1937 bör djupbrytning i den etage, som ligger mellan Sjö-tunneln och denna lägsta nivå för dagbrytningen, sättas i gång i så stor utsträckning, att själva dagbrytningen endast utgör en mindre procent av det

*Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)*

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)

hela. Under sådana förhållanden måste givetvis alla anordningar för dagbrytning vara avskrivna, det blir icke annat än skrotvärde av desamma, när den egentliga dagbrytningen är slut. Huvudparten av det, som har angivits såsom nödvändigt att anskaffa och amortera efter år 1937, är således av den art, att det måste påföras den brytning, som skall äga rum före år 1937. Man har ju räknat med såsom sannolik en brytning av 850,000 ton malm i Kiiruna utöver vad nuvarande anordningar redan medgiva. Därtill skulle komma i årligt genomsnitt ungefär 450,000 ton gråberg, som måste tagas vid sidan av malmen för att arbetsmanskaper skall ha nödig säkerhet under arbetet i dagpallarna. Jag vill här säga, att när herr finansministern framhöll — det finnes icke mer än en bergmästare här i kammaren, så det var jag som åsyftades — att jag icke skulle kunna precisera vad en rationell malmbrytning vill säga, så är jag den förste att erkänna detta. Men jag har fr. o. m. 1913 och sista gången för precis ett år sedan varit nog djärv att till vederbörande statsrepresentant i bolagets styrelse lämna ett litet yttrande, att jag anser, att bolagets hittillsvarande brytning har varit rationell. Jag vill sålunda, utan att påstå att jag begriper denna sak så grundligt, göra gällande, att man där har ett exempel på en mycket rationell brytning, var emot man icke kan göra någon som helst invändning, men jag kan givetvis icke uttala mig om den framtida brytningen, då jag icke ens fått del av någon brytningsplan från bolaget ännu.

Nu föreligger det emellertid i Kungl. Maj:ts proposition förslag till riktlinjer för en framtida brytningsplan, och beträffande *dessa* vill jag säga, att efter min uppfattning äro dessa riktlinjer ingalunda rationella. Jag vill i detta avseende återropa kommerskollegii yttrande till propositionen om olämpligheten av att för en så lång framtid i detalj fastslå brytningsplan för Kiiruna-vaara, innan någon erfarenhet om det föreslagna brytningssättet vunnits. Då det här gäller en fyndighet, större än någon annan känd malmfyndighet i världen, behöver man givetvis experimentera sig fram till den mest rationella brytningsformen. Jag tror, att det behöver uppfinnas en speciell brytningsform för Kiiruna-vaara. Jag vill i detta sammanhang säga, att om man håller sig till vad som är *nödvändigt* att för varje pallvarv bryta av hängväggen, så kan detta ungefärligen angivas, så att kvantiteten hängväggsbrytning ökar vid tilltagande djup med kvadraten på dagbrottets djup. Det för varje pall behövlige hängväggsbrottet har nämligen i tvärgenomskärning formen av en triangel med spetsen nedåt. När det då står i dessa riktlinjer i propositionen, att man skall börja med en gråbergsbrytning på 35 % av hela brytningen för att sedan sluta med 10—12 % i sista dagpallen, vänder man helt och hållet upp och ned på den ur ekonomisk synpunkt mest rationella brytningen. Man ålägger bolaget att bryta mångdubbelt mera gråberg än som är behövt, medan den översta malmpallen uttages, än att bryta den nedersta pallen. Man bör ju inte tänka, att man skall följa en matematisk formel så precis, men där finnes en möjlighet, om man vill hastigt öka malmbrytningen, att under de första åren inte bryta mer än som behövs av gråberg och sedan successivt öka gråbergsbrytningen, tills man når upp till en genomsnittligt lika stor årsbrytning av malm och berg för hela dagbrytningsperioden. Då behöver man inte skaffa 5 nya malmskopor omedelbart. Jag tror, att det skulle räcka med den malmskopa, som enligt uppgift i tidningspressen nyligen levererats från Morgårdshammar, efter det propositionen framlades, och som har en kapacitet av 2,000 ton på 8 timmars skift. Finge den gå sina 600 skift om året, toge den ju ut 1,200,000 ton per år, och då fattades det bara 100,000 ton i den brytning, som man skulle behöva åstadkomma, ifall man bryter så mycket, att det varje år blir lika mycket att bryta av malm och berg tillsammans. Jag vill säga, att genom en sådan olämplig bestämmelse i brytningsplanen, som här gjorts,

har man just framtvingat behovet av en större nyanskaffning, än som vore erforderlig för en rationellt anordnad brytning.

När det totala arbetarantalet i Kiirunavaara nu är 1,500 och av dessa endast 534 man under fjolåret voro sysselsatta i dagbrott, där det då bröts 4,000,000 ton malm och 2.2 milj. ton berg är det ju inte möjligt att förutsätta, att man för denna ökning av brytningen med 850,000 ton malm och 450,000 ton berg, som huvudsakligen skall ske i dagpallarna, skall behöva ytterligare 500 man. Enligt min föreställning behöver man inte öka med mer än 100—150 man. Den post, som här är upptagen för arbetarbostäder — 4,200,000 kronor — förefaller mig således mycket för högt tilltagen. Jag vill vidare påpeka, att den byggnadsverksamhet, som pågått i Kiruna från år 1907, i vad den rör arbetarbostäder, huvudsakligen har utförts på stadsplanen utanför bolagets område, av ett särskilt bolag, vars aktier visserligen ägts av LKAB, men som med sitt obetydliga aktiekapital på 100,000 kronor måste ha en mycket stor skuldsumma å de byggnader, som äro uppförda, vilken skuldsumma Grängesbergsbolaget, såsom innehavare av stamaktierna i LKAB, inte lär kunna åläggas att ersätta enligt nuvarande avtal. Vidare har bostadsbehovet i mycket stor utsträckning tillgodosetts genom egnahemsbyggen, som bolaget mycket välvilligt har understött, och torde så kunna ske även i framtiden.

Beträffande Malmberget säges det av herrar Borgquist och Waller på sid. 13 i den bilaga nr 2, som är bifogad statsutskottets utlåtande: »Men staten kan ingalunda fordra, att bolaget skall exempelvis i djupbrytningsmagasinen ha hopat så stora kvantiteter malm, som för närvarande finnas exempelvis i Malmberget och som äro betydligt större än som erfordras för kontinuiteten.» Av detta uttalande framgår ju, att man här åtminstone under de närmaste åren kan få en betydligt större malmutfrakt än den normala genom att i större utsträckning verkställa tappning av de stora malmmagasin, som finnas utöver den normala brytningen. Beträffande Malmberget har man också upptagit en mycket stor post för bostäder, 3,250,000 kronor. Enligt bolagets styrelses berättelser har arbetarantalet i Malmberget under åren 1913 och fram till 1919 i genomsnitt utgjort 1,600—1,800 man. I fjol, då brytningen uppgick till 1,200,000 ton malm, var arbetarantalet 929. Då jag är förvissad om, att ingen av de cirka 800 arbetare, som under de sista åren flyttat från Malmberget, tagit sin bostad med sig, kan jag absolut inte finna något skäl att godtaga en utgiftspost på flera miljoner för nya bostäder, förutsatt att bolaget fyllt sina förpliktelser enligt nuvarande avtal även för de år då arbetarantalet var nära dubbelt mot nu. Jag har således den bestämda uppfattningen, att det inte är nödvändigt eller rimligt, att staten på något sätt skall behöva medverka till dessa nyanläggningar, som jag för övrigt inte anser vara av så förfärligt stor betydelse i kostnadshänseende, för att åstadkomma vare sig den ganska blygsamma ökningen av brytningen i Kiruna eller den nära fördubblade brytningen i Malmberget.

Sedan statsutskottet erhållit del av den skriftväxling, som förekommit mellan statens representanter och Grängesbergsbolagets representanter i LKAB:s styrelse, har jag för min del inte kunnat annat än intaga precis samma ståndpunkt, som statens representanter intagit under hela den tid förhandlingarna pågått, ända tills de den 24 november 1926 avgåvo sin promemoria, av vilken utskottet fått avskrift. Men jag kan mycket väl förstå, att vad som sedan förekommit kan ha haft sådan inverkan på statsrepresentanterna, att de ha måst gå med på att få ett nytt avtal och att de ha funnit nödigt att undersöka, om det på något sätt vore möjligt att få ett nytt avtal. Jag tror, att herr Lindblad i morse påpekade detsamma, att det från Grängesbergsbolagets representanter har förekommit sådant hot för att de skulle kunna pressa fram ett nytt avtal och bli befriade från 1913 års avtal, att statsrepresentanterna ha kunnat tänka sig,

Ang. statens
avtal med
malmbolagen.

(Forts.)

att malmaffären som sådan för framtiden skulle lida skada, om detta hot sattes i verkställighet. Det har sagts, att om intet avtal komme till stånd, så skulle anmälan göras till Westfaliska ståltrusten, att bolaget om två eller tre år inte skulle vara i stånd att längre leverera ens de kvantiteter, som Westfalen under de senaste åren plägat köpa. Jag tror, att det 1924 levererades till Tyskland inte fullt 4,000,000 ton malm. Grängesbergsbolagets representanter ha förklarat, att det inte möter något hinder att med nuvarande anläggningar årligen bryta 6,700,000 ton malm. Det är således alldeles orimligt, att det ej utan nyanläggningar skulle kunna levereras ens de 4,000,000 ton, som hittills ha årligen levererats, och för övrigt finnes det ju intet hinder för att bryta till och med mer än 6.7 milj. ton.

Det har här talats om de nationalekonomiska fördelarna av en ökad brytning. Jag vill då säga, att de nationalekonomiska fördelarna av en ökad brytning mycket lätt kunna bli nationalekonomiska förluster, om man tar hänsyn till, att man inte ens kan garantera, att en brytning på avslutande av malmexportavtal för 20 år framåt är möjligt, när man måste övergå till djupbrytning. De nationalekonomiska förluster, som kunna uppstå därigenom, att man sedan inte kan ha möjlighet att, utöver bortkontrakterade exportkvantiteter, för förädling inom landet bryta av dessa, särskilt vad kirunamalen beträffar, utomordentligt rena och rika malmer och ge den svenska järnhanteringen ett gott, men absolut nödvändigt stöd i den svåra konkurrens, som den har att utstå med utländska järnproducenter, dessa förluster bli mångdubblade genom det nu föreslagna avtalets konsekvenser. Man får räkna med att $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{5}$ av den malm, som exporteras, skulle, om den förädlades till tackjärn eller järnsvamp, ge lika stort exportvärde som hela den exporterade malmkvantiteten. Detta innebär ju, att malmtillgångarna, som inte återväxa, skulle räcka 4—5 gånger så lång tid som de komma att göra, om man uteslutande ägnar sig åt malmexport.

Jag skall för ögonblicket inte längre upptaga tiden, utan anhåller att få yrka bifall till den av herrar Lindblad m. fl. avgivna reservationen.

Greve Lagerbjelke: Herr greve och talman! Jag tror mig göra den bästa tjänst jag kan åt lösningen av förevarande fråga — som jag hoppas, i enlighet med utskottets förslag — om jag fattar mig ytterligt kort. Jag vill därför inte här göra de detaljmärkningar, som jag eljest skulle ansett mig böra göra, både i det ena och det andra avseendet. Jag vill inskränka mig till att uttala, att jag anser, att utskottsförslaget, sådant det föreligger, är fotat på rationella grunder och ur statens synpunkt fullt acceptabelt. Jag anser vidare, att det ligger fara i dröjsmål med att träffa en överenskommelse på lång sikt med bolaget, och jag vill till sist framhålla, att en lösning ur nationalekonomiska synpunkter är synnerligen nödvändig.

Det har förekommit både i den kungl. propositionen och i utskottsutlåtandet långa serier av siffersammanställningar, och under diskussionen här i dag har det på sina håll utlösts verkliga kaskader av siffror. Detta ger mig anledning erinra om den gamla satsen, att med siffror kan man bevisa allt. Man gör antaganden, som äro mer eller mindre riktiga. Man drager av dessa antaganden slutsatser, som äro mer eller mindre logiska, och får så fram ett resultat. Ja, om detta resultat passar den räknande, så är han nöjd, och allt är gott och väl; men är det så, att resultatet icke passar, då är det åtminstone många, som ge sig på att räkna på nytt, varmed jag för ingen del vill påstå eller ens antyda, att detta skulle varit fallet med någon av dem, som nu räknat. Men med hänsyn till den osäkerhet, som förefinnes beträffande kalkyler, icke minst i denna fråga, där man rör sig med så många och ovissa faktorer, måste man dock uppställa den frågan: Vilken av dessa utredningar skall man tro? Jag får då säga, att nog förefaller det väl ligga närmast till hands att lita på den

utredning, som är gjord av Kungl. Maj:ts och utskottet och grundar sig på uppgifter av de mest framstående experter och sakkunniga myndigheter, som vi ha här i landet.

*Ang. statens
avtal med
malmbolagen.
(Forts.)*

Jag får därför, herr greve och talman, yrka bifall till utskottets hemställan och gör detta så mycket hellre, som, i den mån min tid och förmåga räckt till att sätta mig in i frågan, jag, såsom ovan nämnts, för min del funnit förslaget acceptabelt.

Herr talmannen yttrade, att han — med hänsyn till att sammanträde av kamrarnas valmän för utseende av fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret samt suppleanter för dem vore utsatt att hållas denna dag kl. 4 e. m. i första kammarens plenisal — finge hemställa, att den fortsatta överläggningen i förevarande ärende måtte få uppskjutas till kl. 8 e. m.

Denna hemställan bifölls.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Westman* för tiden den 4—den 7 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 4 B, till Konungen angående regleringen för budgetåret 1927—1928 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet.

Anmälades och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till kommunala gymnasier;

nr 264, i anledning av väckt motion angående inbyggande i den fyrklassiga realskoleavdelningen vid högre allmänna läroverket i Kristianstad av I. H. Dahls läroanstalt; samt

nr 265, i anledning av väckt motion angående viss ändring i fastställda villkor för behörighet att söka och innehava befattning som lärare vid folkskola.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 3.38 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.